

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka

JAK SE BUDE JMENOVAT? MOTIVACE
K POJMENOVÁNÍ POTOMKŮ

WHAT WILL BE HIS/HER NAME? MOTIVATION
FOR NAMING OFFSPRING

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Pavla Chejnová, Ph.D.

Autorka bakalářské práce: Monika Nedbalová

Pionýrů 616, Kosmonosy

Český jazyk a literatura – Německý jazyk se zaměřením na
vzdělávání

Prezenční studium

Rok dokončení bakalářské práce: 2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

V Praze dne 5. dubna 2011

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Pavle Chejnové, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady při tvorbě této práce.

Obsah

Obsah	4
Úvod	6
1 Teoretická část.....	7
1.1 Onomastika, antroponomastika	7
1.1.1 Antroponyma – zařazení do systému jazyka, definice, dělení	7
1.1.2 Historie zkoumání antroponym	7
1.2 Rodné jméno – definice, problematika terminologie.....	9
1.3 Přechody mezi apelativy a proprii	10
1.3.1 Proprializace	10
1.3.2 Apelativizace	10
1.4 Motivace vzniku rodných jmen, pojmenovací akt.....	11
1.5 Funkce rodných jmen a jejich užívání v komunikaci	12
1.6 Vývoj jmen a vývoj motivace pojmenování	13
1.6.1 Období do 13. století	13
1.6.2 Období od 14. do 18. století	14
1.6.3 Období od 19. století do r. 1945	16
1.6.4 Období od r. 1945 do r. 1990	16
1.6.5 Období od r. 1990 do současnosti	17
1.7 Repertoár rodných jmen v současnosti a v historii	18
1.8 Právní úprava – zákon o matrikách.....	19
1.9 Miloslava Knappová - Výzkum motivace pojmenování v 70. letech.....	21
2 Praktická část.....	23
2.1 Výzkum motivace k pojmenování – metodologie a obecné informace o výzkumu 23	
2.2 Výsledky výzkumu	27

2.2.1	Motivační okruhy	27
2.2.2	Pořadí jednotlivých motivačních zdrojů.....	29
2.2.3	Motivační zdroje u jmen ženských a mužských.....	32
2.2.4	Jiné důvody pojmenování dítěte	34
2.2.5	Repertoár volených jmen.....	34
2.3	Vztah motivace k pojmenování dítěte a vzdělání rodičů.....	35
2.4	Vztah motivace k pojmenování dítěte a věku rodičů.....	39
2.5	Motivace volby jména ve městech a na venkově.....	41
Závěr		45
Literatura		47
Internetové zdroje		48

Úvod

Rodné jméno. Je to něco, co nás provází celý život. Jméno je součástí naší osobnosti, představujeme se jím, ostatní nás jím oslovují, pamatují si nás pod naším jménem a když o nás mluví, používají také naše jméno. Každý z nás má právo na jméno, ale máme také povinnost jej užívat při styku s úřady. Jméno může do jisté míry ovlivnit náš život. Pokud má někdo jméno originální, neobvyklé, pravděpodobně si jej všichni snadno zapamatují, může se však také stát, že bude kvůli svému příliš výstřednímu jménu čelit posměchu. Naopak u příliš frekventovaných jmen může být oslabena jejich diferenciativní funkce, je těžší odlišit od sebe jedince se stejným rodným jménem.

Přestože je rodné jméno pro náš život tak důležité, nevybíráme si jej sami. Pojmenovávají nás rodiče, na které touto volbou padá velká zodpovědnost, neboť se jménem, které vyberou, bude jejich dítě žít celý život. Vybrat z velkého repertoáru jmen není jednoduché, proto mě zajímalo, jak se rodiče o jméně rozhodují, co je vede k výběru daného jména a jakými faktory je tato volba ovlivněna.

Tato bakalářská práce si tedy klade za cíl na základě dosavadních poznatků v oboru antroponomastiky a vlastního výzkumu postihnout současné motivace rodičů k pojmenování dětí, popsat obecné tendence, které se v této oblasti projevují, a zjistit, zda je volba jmen ovlivněna také věkem, vzděláním a bydlištěm rodičů.

První část práce vychází z dosud publikované odborné literatury k tématu a shrnuje teoretická východiska práce. Následuje praktická část práce, která se zabývá vlastním výzkumem motivací k pojmenování potomků.

Zdrojem dat pro praktickou část práce byl dotazníkový průzkum motivací k pojmenování dětí, který byl prováděn na území kraje Středočeského, Libereckého a na území Hlavního města Prahy v období od prosince 2010 do února 2011. Respondenty byli rodiče dětí narozených v letech 2005-2010. V praktické části práce jsou zhodnocena a interpretována data získaná z tohoto průzkumu.

1 Teoretická část

1.1 Onomastika, antroponomastika

1.1.1 Antroponyma – zařazení do systému jazyka, definice, dělení

Antroponomastika je nauka o vlastních jménech osobních (nebo vlastních jménech skupin lidí) a v systému věd je vnímána jako jedna z disciplín onomastiky. Onomastika, tedy nauka o vlastních jménech (propriích, onymech) je v českém prostředí „považována za subdisciplínu jazykovědy s relativně značnou mírou autonomnosti a chápána jako nauka o vzniku a fungování propriálních pojmenovacích soustav, o jejich realizaci v konkrétních podmínkách společenských, časových a místních a zároveň jako nauka o konkrétních prvcích těchto soustav“ (ESČ 2002, s. 271)

Rudolf Šrámek (1999, s. 16) rozděluje propria na tři základní okruhy: geononyma, bionyma a chrématonyma, které pak dělí dále do jednotlivých podtříd. Antroponyma jsou tak spolu s pseudoantroponymy, zoonymy a fytonymy součástí třídy bionym, tj. jmen „živých (nebo jakoby živých) onymických objektů“. Marie Čechová (2000, s. 69) rozdělnila systém jmen obdobně na vlastní jména osobní, zeměpisná a jména jiných lidských výtvorů.

V rámci antroponym dále rozlišujeme rodná jména a jejich domácké podoby, tzv. hypokoristika, příjmy a příjmení, přezdívký, jména po chalupě, přídomky a fiktonymy (pseudonymy). Zpravidla se k antroponymům řadí i tzv. skupinová antroponyma, tedy vlastní jména skupin lidí. Sem patří jména obyvatelská, rodinná a rodová jména a tzv. etnonymy (vlastní jména národů a kmenů).

1.1.2 Historie zkoumání antroponym

Dějiny vědecké onomastiky a tudíž i antroponomastiky u nás začínají prací Josefa Dobrovského, jenž nastínil základní zásady studia onomastiky a jako první také objevil zásadu krácení složených osobních jmen. Jedním z důležitých pramenů, ze kterého Dobrovský čerpal, byl nekrolog Podlažický obsažený v Codexu gigantickém. Bohatou sbírku osobních jmen z tohoto nekrologu pak uvádí ve svém díle *Geschichte der böhmischen Sprache und älteren Literatur* (1818). Připravovaný slovník slovanských osobních jmen *Onomasticon slavicum* již však dokončit a vydat nestihl. Z materiálu z Dobrovského pozůstalosti vycházel František Palacký při psaní *Popisu staročeských osobních a křesťanských jmen* (ČČM 6, 1832; Radhost I, 1871), kde se mu podařilo podat základní přehled staročeské antroponymie. Na Dobrovského myšlenku vytvořit slovník

slovanských osobních jmen pak navázal Jan Kollár vydáním spisu *Jmenoslav čili slovník osobných jmen rozličných kmenů a nářečí národu slavenského...* (1828), jehož vznik je motivován též ideou nahrazení cizích jmen jmény domácími, tj. slovanskými. Rozboru a výkladu slovanských jmen se Kollár věnoval v díle *Rozpravy o jménách, počátcích i starožitnostech národu slavského a jeho kmenů* (1830). V době národního obrození se studiem osobních jmen zabýval i historik Pavel Josef Šafařík, jenž zamýšlel vytvořit úplný soupis jazykového fondu včetně vlastních jmen a ve *Slovanských starožitnostech* (1837) hodnotí vlastní jména jako významný historický pramen.

Ve druhé polovině 19. století se zde objevuje hned několik osobností zabývajících se studiem antroponym. Práci týkající se zkracování starodávných osobních jmen publikoval v Časopise českého muzea František Augustin Slavík (*O skracování starodávných jmen osobních a místních*. ČČM, 1889). O osobních jménech v Kosmově *Kronice české* psal Hermenegild Jireček (*Studie ke kronice Kosmově. Osobní jména u Kosmy*. ČČM, 1894). A pozoruhodná je též první studie o jménech žen u nás pocházející z pera Jana Karla Hrašeho. Jedinou knižní publikací o českých příjmeních pocházející z 19. století je práce Antonína Kotíka *Naše příjmení* (1895).

V první polovině 20. století se jeví jako významné práce Františka Černého a Václava Flajšhanse. Knižně vyšla studie o jménech a příjmeních trojice autorů Václava Davidka, Karla Doskočila a Jana Svobody *Česká jména osobní a rodová* (1941). Jan Svoboda, spoluzakladatel časopisu *Acta onomastica*, publikoval později celou řadu antroponomastických studií. Nejvýznamnější z nich je kniha *Staročeská osobní jména a naše příjmení* (1964), kde je sledován vznik a vývoj jmen do počátku 15. století. Novodobými příjmeními se pak zabývá práce Josefa Beneše z r. 1962 *O českých příjmeních*. Rozsáhlý slovník českých příjmení (*Naše příjmení*, 1984, 2. rozšířené vydání 2004) publikovala jeho dcera Dobrava Moldanová. V r. 1974 vydal František Kopečný knihu *Průvodce našimi jmény*, v níž etymologicky vykládá jednotlivá osobní jména a k níž je připojena také úvodní studie Vladimíra Šmilauera o rodných jménech, jejich vývoji a motivaci. Podobnými tématy se zabývá také Miloslava Knappová, v současnosti jediná soudní znalkyně v oboru rodných jmen, která publikovala celou řadu odborných článků i publikací o rodných jménech a příjmeních (*Jak se bude jmenovat?*, 1978; *Jak se bude vaše dítě jmenovat?* 4. přepracované a doplněné vydání, 2006; *Rodné jméno v jazyce a společnosti*, 1989; *Příjmení v současné češtině*, 1992).

Tento přehled dějin antroponomastiky není vyčerpávající a obsahuje jen autory a práce významnějšího charakteru. (srov. Šrámek 1999; Svoboda 1964)

1.2 Rodné jméno – definice, problematika terminologie

Rodné jméno je nedědičné osobní jméno, které dostává každý jedinec brzy po svém narození a které je zapsáno do matriční knihy a rodného listu. Volí jej zpravidla rodiče a připojuje se k dědičnému, rodinnému osobnímu jménu, tj. k příjmení. *„Rodná jména se tedy dávají stále a toto trvalé obnovování je význačným jejich znakem, odlišujícím je od dědičných příjmení. Proto se v rodných jménech mohou odrážet společenské poměry doby, kulturní proudy, proměny cítění náboženského i národního.“* (Šmilauer 1991, s. 9) V rámci současné oficiální dvojčlenné antroponymické soustavy je rodné jméno *„oficiálně ve stavu podřízenosti příjmení, v rodině ovšem, v níž je stálá potenciální přítomnost příjmení, je vůči němu v roli nadřazené“* (M. Knappová 1989, s. 6). *„Rodných jmen se v kruhu rodinném užívá jako jmen jediných. Proto jsou silně citově zabarvena a tvoří hojnost expresivních podob (tzv. jmen domácích, hypokoristik).“* (Šmilauer 1991, s. 9)

Termín rodné jméno vznikl v průběhu vývoje antroponomastiky a ačkoliv v současnosti převládá u odborné veřejnosti právě toto označení, není problém terminologie vzhledem k možné vícejmennosti dosud plně vyřešen.

Úředním termínem je jméno, které však nabývá jednoznačnosti až ve spojení s termínem příjmení. Termíny jméno a příjmení užívá i zákon č.301/2000 Sb. o matrikách, jménu a příjmení, jsou předtištěny na úředních formulářích a různých dotaznících. *„Samo slovo jméno však může být užito v jiných kontextech ve významu název, pojmenování, označení.“* (E. Hájková 2004, s. 7)

Křesťanské církve užívají termínu křestní jméno odvozeného od církevního křtu. U laické veřejnosti můžeme zaznamenat užívání slovního spojení křestní jméno i v souvislosti s jedinci nepokřtěnými, avšak takové rozšíření platnosti tohoto termínu je nevhodné a odborníky neuznávané.

Dalším termínem, jehož užívání v této souvislosti můžeme zaznamenat (např. ve Slovníku spisovného jazyka českého), je osobní jméno. Tento termín však bývá častěji chápán v širším významu jako označení *„zahrnující i příjmení, popř. další pojmenování jedince, např. přezdívký.“* (E. Hájková 2004, s. 7). V jiných jazycích najdeme názvy poukazující na pozici rodného jména vzhledem k příjmení, např. německé Vorname, či

francouzské přenom symbolizují umístění rodného jména před příjmením. „V češtině však tohoto způsobu (vzhledem k termínu „příjmení“) užít nelze.“ (Šmilauer 1991, s. 10)

V současnosti se více méně ustálil termín rodné jméno, které dítě dostává po zrodu a zapisuje se do rodného listu. Tento termín se vžil i přes námitky některých odborníků. Například František Kopečný v Předmluvě k druhému vydání Průvodce našimi jmény (1991, s. 5) píše: „*Rusové jim říkají „ličnyje imena“, to jest „osobní jména“. Moc bych se přimlouval za to, abychom je v této věci napodobili. Protože termín „rodná“ jména je pro jména jako Petr, Pavel, Václav, Dana apod. krajně nevhodný. (...) Rodným jménem je pro každého Čecha, který to slyší poprvé, přirozeně to jméno, se kterým se rodí, které je dáno už před narozením, jméno rodiny. Kdežto to nové, to, co bude jen jeho „osobní“ dodatek k tomuto rodovému jménu, se mu napíše až pár dní po narození.*“ Nutno ovšem podotknout, že sám Kopečný na jiném místě své knihy užívá termín rodné jméno v tom smyslu, jak mu i my dnes rozumíme, tj. jméno nedědičné.

V této práci budeme pro nedědičné osobní jméno používat termín rodné jméno, který je v současné antroponomastice ustálen.

1.3 Přechody mezi apelativy a proprii

1.3.1 Proprializace

Základem každého propria a tedy i každého rodného jména je apelativum. Vzhledem k tomu, že jednou z hlavních funkcí rodných jmen je individualizovat, musí zákonitě apelativum, ze kterého se stane rodné jméno, ztratit svou schopnost zobecňování, zúžit svůj významový rozsah. Tento proces přeměny apelativa v proprium, v našem případě rodné jméno, nazýváme proprializace, popř. onymizace. „*Přechod obecného jména ve vlastní a naopak je obvykle podmíněn významovými změnami, přidáním nebo ubráním některého významového rysu nebo změnou hierarchie významových rysů, což se odráží ve změněné referenci.*“ (M. Knappová 1989, s. 20). Procesem proprializace vzniká tedy naprosto nová lexikální jednotka, proto se význam propria neztotožňuje s původním významem apelativa, a to ani tehdy, když se jedná o homonyma (např. Jiřina – jiřina).

1.3.2 Apelativizace

V jazyce existuje i proces opačný, proces tzv. apelativizace (deonymizace, deproprializace), tedy přechod propria, zde rodného jména, v apelativum. M. Knappová (1989, s. 20) píše: „*změněná reference se projevuje tím, že antroponymum užíte*

v apelativní funkci přestává individualizovat, diferencovat, a naopak nabývá apelativní schopnosti k zobecňování, k označení typu, druhu individuí vyznačujících se určitými vlastnostmi, především charakterovými, povahovými, označujícími jejich inteligenční schopnosti. Jsou symbolem vlastnosti vypořizované původně na osobách toho jména v určitém prostředí a delším časovém úseku: matěj – „popleta“, janek – „zmatený, nechápavý, hloupý, zatvrzele tvrdohlavý člověk“. Původní proprium pozbuje tedy schopnost individualizace, přestane plnit základní funkce proprií a začne označovat celý druh, typ.

1.4 Motivace vzniku rodných jmen, pojmenovací akt

Rodná jména stejně jako všechna onyma vznikají na základě interakce jevů ze tří rovin, a to roviny objektů, jevů a vztahů, roviny faktů jazykové povahy a roviny faktů komunikační povahy (R. Šrámek 1999).

V rovině objektů, jevů a vztahů vzniká na základě potřeby společnosti individualizovat (pojmenovat) nějaký objekt kategorie *onymických objektů*.

V rovině faktů jazykové povahy jde pak především o problematiku výstavby jmen, tato rovina v sobě zahrnuje „*všechny ty jevy jazyka, které umožňují vznik propria v jeho jazykově materializované podobě*“ (R. Šrámek 1999, s. 19).

V rámci roviny faktů komunikační povahy se na základě norem dané společnosti nejprve určí rozsah onymických objektů, poté se nově vzniklá propria přijmou jako „dobře fungující“ a začlení se do komunikátů (R. Šrámek 1999). V momentě vzniku jména, v tzv. propriálně pojmenovacím aktu, jsou tedy důležité jak vlivy jazykové, tak společenské.

Jak jsem již zmínila výše, jsou rodná jména vždy původu apelativního a vznikají tehdy, když má společnost potřebu daného jedince individualizovat, diferencovat, pojmenovat. Propriálně pojmenovacím motivem pak může být snaha o popsání či charakterizování jedince, jeho vztahu ke společnosti a k okolnímu světu, popř. jeho zařazení do společnosti a přírody. Propriálně pojmenovací motiv tedy vyjadřuje vztah pojmenovatele k onymickému objektu, který je v době vzniku jména snadno čitelný, avšak v průběhu vývoje se tyto pojmenovací podněty postupně zastírají.

V současnosti se při pojmenování nově narozených dětí netvoří jména nová, ale vychází se z repertoáru jmen již existujících, proto nemůžeme mluvit o pojmenovacím aktu v pravém slova smyslu, ale pouze o volbě, výběru jména (B. Michalová 2004).

1.5 Funkce rodných jmen a jejich užívání v komunikaci

Mezi základní onymické funkce rodného jména patří funkce nominalizační, identifikační, individualizační (vyděljuje jednotlivce v rámci celku) a diferenciační (rozlišuje jedince mezi sebou navzájem, udává poměr mezi nimi). Miloslava Knappová (1989) řadí tyto funkce mezi tzv. *funkce aktivní*, k nimž patří dále funkce *komunikativní*, *sociální*, *ideologická*, *deskriptivní (charakterizační)* a *expresivní (emocionální)*.

Funkce *sociální*, neboli sociálně klasifikující, se u nás v současnosti již příliš neuplatňuje, rodné jméno zpravidla neslouží jako prostředek zařazení do určité vrstvy společnosti. V historii však takové tendence můžeme pozorovat. Šíře můžeme tuto funkci chápat jako zařazující jedince do nejrozličnějších souvislostí národnostních, náboženských, kulturních a sociálních. (M. Knappová 1989, s. 12).

O *deskriptivní (charakterizační)* funkci Knappová (1989, s. 12) píše, že u rodných jmen je „omezena na literární oblast“, jinak je charakteristická pro přezdívky, u nichž je ještě zřetelný jejich původní apelativní význam.

Funkce *expresivní (emocionální)* je pak zastoupena zejména u hypokoristik, která vzbuzují určitý subjektivní dojem, „subjektivní hodnocení vyplývá např. ze sufixu (*Hanička, Lojzák*)“ (M. Knappová 1989, s. 12).

Funkci *ideologickou*, ideologicky konotativní, mají ta rodná jména, která odkazují na určité osoby, zejm. slavné nositele daného jména, a mají tak jistý symbolický význam.

Komunikativní (deiktickou) funkci plní rodná jména ve spojení s denotátem, jenž účastníci komunikace znají.

Z toho vyplývá, že základní funkce (nominalizační, identifikační, individualizační a diferenciační) plní všechna rodná jména bez rozdílu, další funkce mohou, ale nemusejí být přítomny.

Dle Miloslavy Knappové (1989) lze rodná jména užít v komunikaci buď v *kontextu onymickém*, tedy v různých seznamech, registrech osob, kde zpravidla vystupují v tzv. úřední podobě spolu s příjmením, anebo v *kontextu apelativním*, který je jejich základní komunikační situací. Mluví-li se o funkcích rodných jmen v komunikaci, jedná se právě o komunikační situaci v apelativním kontextu. Rodná jména se pak v komunikaci realizují buď ve své základní, oficiální podobě, nebo jako hypokoristika, a to „v závislosti na společensky podmíněném druhu komunikace, v níž je různým způsobem realizován

komunikační vztah sdělovatel (mluvčí) – příjemce (posluchač) – situace“ (M. Knappová 1989, s. 52).

1.6 Vývoj jmen a vývoj motivace pojmenování

Přestože je vývoj našich rodných jmen kontinuální a nemůžeme vymezit žádné jednoznačné periodizační mezníky, lze jej orientačně rozdělit na několik období:

- A. Období do 13. století
- B. Období od 14. do 18. století
- C. Období od 19. století do r. 1945
- D. Období od r. 1945 do r. 1990
- E. Období od r. 1990 do současnosti

(srov. Knappová 2006)

1.6.1 Období do 13. století

V tomto období se užívají převážně jména slovanská. Základy této slovanské soustavy osobních jmen jsou z období praindoevropského a tvoří ji tři typy jmen: složená jména, jména vzniklá krácením kompozit a jednočlenná (jednoduchá) jména. Zpočátku byla jména rozdělena též stavovsky. Jednočlenná jména mívali poddaní, jména složená byla obvykle výsadou příslušníků vládnoucí vrstvy a některá složená jména byla dokonce vyhrazena jen knížecí rodině. Toto rozdělení však mělo své výjimky a brzy začalo být porušováno. (Svoboda 1964)

V tomto ještě pohanském období převládá jednojmennost a volbu jmen ovlivňují především dva faktory, a to víra ve význam jména a vysoká dětská úmrtnost. Jméno tedy nesloužilo pouze k označování a rozlišování lidí, ale mělo mít určitou magickou moc a bylo důležitou součástí osobnosti. *„Znalost pravého jména umožňuje nabytí nad člověkem magické moci, proklít jej, žehnat mu, zaříkávat. (...) Jméno má účinek predestinační, určuje jeho osud, vlastnosti.“* (Svoboda 1964, s. 43)

Proto se často volila tzv. jména ochranná (apotropaia), jež měla chránit před zlými démony a nepřízní osudu. Ochrana před zlými démony byla též důvodem pro volbu jmen hanlivých, předstírajících bezcennost dítěte, či jmen vycházejících z názvů rostlin, jako

např.: *Hlúpata, Nekrasa, Potvor, Nemil, Květoň, Vrban*. Tato jména měla démony oklamat. Naopak jiná jména, jako např.: *Hrozněj, Zloba, Křik, Sekyra*, mohla démony zastrašit.

Lidé věřili, že pomocí jména se mohou přenést vlastnosti a osud z předků na potomky, kteří tak mohli též získat ochranu předků. Důkazem toho jsou jména jako *Dědoš, Dědoň, Baba*. Volí se i tzv. jména přací (predestinační), která měla moc zajistit svému nositeli příznivý osud a dobré vlastnosti. Mezi jména přací můžeme zařadit jména typu *Života* či *Stanislav*, která vyjadřují přání rodičů, aby dítě zůstalo naživu. Predestinační funkci mají i jména pocházející z názvů zvířat, prostřednictvím nichž se mají dobré vlastnosti těchto zvířat (síla, odvaha, bojovnost) přenést na dítě. (Svoboda 1964, Knappová 2006)

Jména někdy též vyjadřovala vztah k dítěti (*Drahoš, Mílek*), dobu jeho narození, či pořadí mezi sourozenci (*Jutroň, Letoň, Druhoš*).

Jména mohla kromě duševních a tělesných vlastností žádoucích (*Ctislav, Jaromír*) označovat i skutečné vlastnosti daného člověka. V některých případech totiž Slované dostávali jména až při postřizínách, a proto bylo možné dát jim jméno popisné (např. *Málek, Bradáč, Bělík*), které vyjadřovalo jejich povahu, výšku postavy, barvu vlasů apod. (Svoboda 1964)

Kromě jmen slovanských se u nás již v této době objevují i první jména německá, která k nám pronikají zejména díky sňatkům Přemyslovců s německými princeznami a též vlivem německých kněží. Jsou to například jména *Bedřich, Konrád, Jindřich, Oldřich* a *Dětrich*.

V průběhu 13. století k nám vlivem křesťanství pronikají také jména křesťanská – řecká (*Mikuláš, Řehoř*), latinská (*Florián, Silvestr*) i hebrejská (*Daniel, Jan*), jejichž užívání je však v této době zpravidla ještě omezeno na kláštery, vyšší duchovenstvo a některé šlechtické rodiny. (Knappová 2006)

1.6.2 Období od 14. do 18. století

Toto období patří jménům křesťanským, která ve 14. století již zcela převládla nad jmény slovanskými. I naše území zasáhl celoevropský kult svatých, který byl šířen zvláště františkánským a dominikánským řádem. Pro zvýšení pobožnosti se mezi věřící a Boha staví konkrétní světci. Ti se pak stávají patrony národů, krajin, stavů a povolání. Tak je např. patronem českého národa sv. Václav, patronem rytířů sv. Jiří a patronem horníků sv.

Barbora. Volbou jména daného světce si lidé zajišťovali jeho ochranu. Tato církevní křesťanská jména jsou zejména původu řeckého, latinského, hebrejského a germánského, zřídka i keltského a románského. V této době vznikají první kalendáře a mezi lidmi se ujímá datování podle svátků. (Šmilauer 1991)

V 16. století se pod vlivem německé reformace začínají více užívat jména starozákonní (*Amos, Izaiáš*). Souběžně se k nám vlivem renesance a humanismu dostávají některá nová jména latinská a řecká (*Veronika, August, Maxmilián*). Vliv reformace a humanismu byl však u nás poměrně slabý. (Šmilauer 1991)

V době barokní dochází ke změnám v podobě další vlny křesťanských jmen. První změnou, vycházející „ze zvýšeného kultu Panny Marie a sv. Josefa, matky a pěstouna Ježíšova“ (Šmilauer 1991, s. 18) je rozšíření jmen Marie a Josef. Tato jména se pak na dlouho udržela na předních místech v oblíbenosti jmen. Další změnou bylo rozšíření jmen nově kanonizovaných světců (*František, Antonín, Karel, Terezie*). Tato nová jména se šíří i díky vzoru Habsburků (Josef I., Karel VI., Marie Terezie). Starší jména byla v 18. století barokními jmény zatlačována. Výjimku tvoří *Jan* a *Václav*. Od dob Tridentského koncilu v polovině 16. století bylo povoleno dávat pouze jména z římské martyrologie.

V 16. století se také ujímá móda dvou i více křestních jmen. „*Důvody tohoto jevu byly náboženské (nositel měl více patronů), společenské (bylo možno uctít více příbuzných a kmotrů) i praktické (při značné koncentraci jmen bylo třeba rozlišovat druhým jménem).*“ (Šmilauer 1991, s. 21) Užívání více jmen bylo zpočátku omezeno pouze na šlechtu, odtud se rozšířilo mezi měšťany a úřednictvo a nakonec k poddaným.

Počet církevních jmen byl poměrně malý a vzhledem k rostoucímu počtu obyvatel a silnější koncentraci ve městech se brzy vyskytla potřeba lidí téhož jména dále rozlišovat. Kromě tendence k vícejmennosti se zde začínají vytvářet domácké podoby jmen (hypokoristika) a již od 13. století se objevuje připojování různých označení podle místa původu, zaměstnání, jména otce či matky a podle různých znaků, vlastností tělesných i duševních. Vznikají tak rozmanitá příjímí, která se neustále proměňovala a z nichž postupem času vznikla závazná, neměnná, dědičná příjmení. Tento dlouhý proces vzniku příjmení jako oficiální hlavní součásti jména byl dokončen až v 18. století v době josefínské.

Repertoár jmen byl tedy zejména v druhé polovině tohoto období omezen na jména církevní a volba jména se řídila zpravidla tradicemi. Dítě dostávalo jméno buď po předcích (popř. po kmotrovi), nebo si jméno „přineslo“ na svět, tj. dítěti bylo dáno jméno světce, na jehož svátek se narodilo. „*Někteří faráři nutili k přísnému uchovávání tohoto způsobu pojmenování; tím si vysvětlíme výskyt jmen zcela neobvyklých (Školastika atd.)*“ (Šmilauer 1991, s. 29) Děti byly pojmenovávány i podle patrona místního kostela nebo podle členů panovnického rodu.

Některá jména se užívala ve všech společenských vrstvách, některá však byla rozdělena stavovsky. V těchto dobách tak existovala jména charakteristická pro šlechtu (*Albert, Albrecht, Heřman, Oldřich, Eliška*), pro měšťanstvo (*Aleš, Diviš, Jitka, Marta*) a sedláky (*Havel, Vávra = Vavřinec, Václav*) (Knappová 1989, s. 95).

1.6.3 Období od 19. století do r. 1945

V době národního obrození se u nás pod vlivem zvýšeného vlasteneckého cítění začínají k prvnímu jménu církevnímu připojovat i tzv. jména vlastenecká, což byla buď stará slovanská složená jména, nebo jména podle nich nově vytvořená. Nejčastěji tato složená jména končí na *–slav* (*Boleslav, Jaroslav*), *–mír* (*Vladimír, Bohumír*) a *–mil* (*Vlastimil, Čechomil*). Kromě toho jsou oblíbena i další vlastenecká jména, např.: *Dobromysl, Svatopluk, Božena*. „*Originální jsou jména František Lékoslav Koráb pro lékaře, Michal Silorad Patrčka pro fyzika, Jan Sudiprav Rettig pro právníka.*“ (Šmilauer 1991, s. 22) Později se tato národní jména objevují jako první a jediná. Protože však při křtech stále platilo ustanovení tridentského koncilu ze 16. století o užívání jmen pouze z římského martyrologia, začala se národní jména vykládat jako významové obdoby, překlady cizích jmen světeckých. Tvoří se tak významové dvojice, jako např.: *Bohumil – Theofil, Květoslava – Florentia*. (Šmilauer 1991)

Přestože se v tomto období hojně uplatňují národní jména, na prvních příčkách oblíbenosti se stále drží jména barokní (světecká) – *Josef, Jan, František, Václav, Antonín, Karel, Marie, Anna, Kateřina, Josefa, Antonie, Františka*. (Knappová 2006, s. 20)

1.6.4 Období od r. 1945 do r. 1990

Po druhé světové válce došlo k závažným změnám v oblasti rodných jmen. Stírají se rozdíly mezi městem a venkovem i rozdíly sociální, vliv církve téměř mizí. Vytrácí se také potřeba vyjádřit jménem svou národní příslušnost a tím pádem roste počet jmen

cizích, zejména francouzských a anglických. Výběr jména již není omezován církví, ale jsou zde matriční předpisy, které výběr jména usměrňují. Počet dávaných jmen tak narostl a jejich koncentrace klesla.

Co se týče motivace pojmenování, mizí volba jména podle světců, kmotrů a také „přinesení“ jména na svět. Rodinné tradice však v mnoha případech zůstávají. Zvyšuje se důležitost zvukové podoby jména a dobové společenské oblíbenosti, módy. Můžeme pozorovat i vliv tehdejších literárních, filmových a písňových postav a známých osobností. Módní trendy se však dotýkají více jmen dívčích než chlapeckých. (Knappová 2006)

Některá rodná jména naopak vycházejí z módy kvůli tomu, že u nich proběhl proces apelativizace a stala se obecnými (především pejorativními) označeními některých lidských typů. Týká se to například jmen *Dorota* (*dorota* - ‚prostitutka‘), *Jakub* (*kuba* - ‚hlupák‘), *Josef* (*pepíci* - ‚mladíci z pražské spodiny‘) (Šmilauer 1991, s. 32). U některých rodných jmen se může časem tato negativní konotace vytratit a mohou se stát znovu oblíbenými.

1.6.5 Období od r. 1990 do současnosti

Po roce 1989 u nás v souvislosti s politickými změnami probíhá i proměna společnosti a repertoáru jmen dávaných novorozencům. Občané České republiky mohou svobodně cestovat do různých oblastí světa a setkání s cizími národy a kulturami často ovlivní i volbu jména pro jejich děti. „*Jména se stávají mezinárodními, repertoár jmen se postupně internacionalizuje a rozrůstá, a to jak v systému jmen mužských, tak i ženských.*“ (Knappová 2006, s. 22)

Díky vzniku tzv. smíšených rodičovských dvojic, kde jeden z rodičů pochází z jinojazyčné oblasti a chce při výběru jména respektovat kulturní nebo náboženské tradice své vlasti, se u nás objevují stále častěji jména islámská, vietnamská, africká a východoasijská. Tato pro Evropu netypická jména jsou však omezena na určitý okruh uživatelů a přední místa na žebříčcích oblíbenosti si stále drží jména v české společnosti běžná. (Knappová 2006)

Vlivem severoamerické módy jsou u nás dávána také jména biblická, židovská nebo keltská. „*Volbu jmen motivují i různé západní filmy a zejména televizní seriály – zapisují se jména jako Esmeralda, Kasandra, Pandora, Cedrik, Shon.*“ (Knappová 2006, s. 22)

Na druhou stranu jsou u nás ožiována i některá jména užívaná v minulosti, např. *Kleofáš, Zdislava*. (Knappová 2006)

Současné motivaci volby jmen se věnuje praktická část této práce.

1.7 Repertoár rodných jmen v současnosti a v historii

Rejstřík dávaných jmen se u nás v průběhu historie značně měnil. Od dob starých jmen slovanských, přes období středověku a raného novověku, kdy byla dávána téměř výhradně jména světecká, a dobu národního obrození spojenou s ožiováním jmen národních se dostáváme k období po druhé světové válce, po níž mělo stále větší a větší vliv na repertoár jmen mezinárodní kulturní, společenské, politické a jiné dění a počet dávaných jmen začal výrazněji růst. Tato tendence trvá až do současnosti, repertoár jmen je neustále obohacován, a to hned několika způsoby.

Prvním, velmi významným prostředkem k obohacování českého rejstříku užívaných jmen, je přejímání z cizích jazyků. K pronikání cizích jmen u nás docházelo už od dob nejstarších a nejde tedy v oblasti rodných jmen o žádnou novinku. Jména přejatá se obvykle postupně přizpůsobují českému jazykovému systému, počestňují se, a to jak po stránce tvaroslovné, tak výslovnostní i pravopisné. Existují i jména, která byla v průběhu vývoje do češtiny přejata i z více jazyků v různých podobách (např. *Ondřejka – Andrea*). Jména, která byla přejata do češtiny již dříve a dobře se začlenila do českého jazykového systému, nepůsobí dnes už cize (např. *Jiří, Kateřina*), naopak nově přejímaná jména mohou v českém prostředí působit velmi nápadně a neobvykle. (Knappová 2006)

Cizí jména mohou být zapsána jak v podobě počestěné, tak v cizojazyčné, přičemž jména v českém prostředí nová se zpravidla zapisují v podobě cizojazyčné. V případě jmen asijských, popř. afrických, je možné buď zapsat jména fonetickým zápisem, tj. přibližujícím se výslovnostní podobě jména (např. íránské mužské jméno *Džavíd*), nebo přejmout jejich přepis z jiného jazyka (např. indické ženské jméno *Akshaya*). V poslední době je pronikání cizích jmen do češtiny ovlivňováno i tím, že jeden z rodičů, nebo i oba rodiče dítěte pocházejí z jiného jazykového a kulturního prostředí. (Knappová 2006)

Miloslava Knappová (2006, s. 69) uvádí, že z celkového počtu dávaných jmen je dnes asi jen 30-35% jmen původem slovanských, zbytek jsou jména cizí. Některá jména se tak stávají mezinárodními a repertoár jmen se internacionalizuje.

Oproti tomu se však v současnosti repertoár jmen rozšiřuje i „oživováním jmen zastaralých, dříve užívaných (u nás např. jmen *Zdislava, Háta, Perchta, Kašpar, Odolen, Velen* apod.)“ (Knappová 2006, s. 40). Tato jména v sobě mají, stejně jako nově přejímaná cizí jména, jistý prvek neobvyklosti, novosti a nápadnosti. Stává se ale, že se tato oživená jména stanou módními jako tomu bylo u jmen *Lucie, Kateřina, Michal* nebo *Kryštof*.

Dalším způsobem obohacování rejstříku jmen je přehodnocování domáckých podob jmen. Ty totiž mohou časem ztratit své citové zabarvení a osamostatní se jako základní spisovné podoby jména. Tak je např. jméno *Luděk* původem domácká podoba *Ludvíka, Radek Radoslava* a *Magda Magdalény*. Nověji byla jako základní spisovné podoby uznána i jména *Bára, Táňa, Přemek* nebo *Vítek*. Miloslava Knappová (2006, s. 44) píše: „*Procesy přehodnocování původem domáckých podob jmen probíhají ve většině evropských jazyků, např. Sandra vznikla osamostatněním z italské Alessandry, anglická Tiffany z Theofanie a Tim z Timothyho, německá Truda a Gerta z Gertrudy atd.*“. Čeština tedy není z tohoto hlediska výjimkou.

Posledním prostředkem obohacování repertoáru užívaných jmen je utváření dosud neužívaných ženských podob jmen k mužským. M. Knappová (2006, s. 40) uvádí jako příklad jména *Kryštofa* (ke jménu *Kryštof*) a *Radima* (ke jménu *Radim*). Tvoření ženských jmen přechylováním nebylo u nás ani v minulosti ničím neobvyklým, vznikla tak například jména *Stanislava, Vladimíra, Gabriela, Dominika, Adriana, Bedřiška, Bohuslava, Daniela, Martina, Pavla, Petra, Romana, Zdeňka* a další.

Tyto způsoby rozšiřování repertoáru užívaných jmen se vzájemně prolínají. Například *Adriana* je ženská podoba ke jménu *Adrián (Hadrián)*, které bylo původně přejato z latiny (*Hadrianus*). *Zdeňka* je zase ženská podoba ke jménu *Zdeňek*, což je původem domácká podoba jména *Zdeslav*, přičemž variantou k *Zdeslav* je *Zdislav*, z něhož vzniklo již zmiňované oživované jméno *Zdislava*.

1.8 Právní úprava – zákon o matrikách

Již od 16. století platil v českých zemích tzv. Katechismus Romanus, který nařizoval dávat dětem pouze jména z římské martyrologie. Od té doby je u nás výběr jmen usměrňován prostřednictvím církevních předpisů nebo zákonů a vyhlášek. V současnosti jsou volba a zápis rodných jmen v České republice regulovány zákonem č. 301/2000 Sb. o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, který nabyl

účinnosti dnem 1. července 2001. Podle paragrafu 18 tohoto zákona lze do matriky zapsat dvě jména, která ale nesmějí být stejná. Pouze dítěti, které není občanem České republiky a jehož rodiče nemají naše státní občanství, je možné zapsat více jmen. Každý občan pak má právo i povinnost užívat při úředním styku jméno, popřípadě jména, která jsou uvedena v jeho matričním dokladu (rodném listě).

Pokud je dítěti po narození dáno jedno jméno, může později začít užívat i jméno druhé. Paragraf 62 matričního zákona říká: *„Fyzická osoba, která má v matriční knize zapsáno jedno jméno, může před matričním úřadem prohlásit, že bude užívat dvě jména. (...) Za nezletilého učiní toto prohlášení jeho zákonní zástupci. U nezletilého staršího 15 let připojí k prohlášení jeho souhlas, bez něhož ke zvolení druhého jména nemůže dojít.(...) Toto prohlášení lze učinit pouze jednou a nelze je vzít zpět.“* Pro volbu druhého jména platí stejné předpisy jako pro jméno první. O těchto omezeních se zmiňuje odstavec 1 téhož paragrafu, který praví: *„Do matriční knihy nelze zapsat jména zkomolená, zdrobnělá a domácká. Fyzické osobě mužského pohlaví nelze zapsat jméno ženské a naopak. Matriční úřad dále nezapíše jméno, pokud je mu známo, že toto jméno užívá žijící sourozenec, mají-li sourozenci společné rodiče.“* Jméno slouží ve společnosti k identifikaci jedince, proto není možné, aby vlastní sourozenci měli stejná jména, ani aby ženy byly nositelkami mužských jmen a naopak. Problematiku jmen obourodých však zákon neřeší, proto je zápis těchto jmen možný.

Současný matriční zákon sice mluví o jméně a příjmení, ale nijak nevymezuje pojem „jméno“. Miloslava Knappová (2006, s. 38), v současnosti jediná soudní znalkyně v oboru rodných jmen, píše, že *„se zapisují základní, spisovné podoby pravopisně doložených, existujících jmen.“* Jméno tedy musí být *„svou podstatou jménem“* (Knappová 2006, s. 39). To znamená, že jako rodná jména nemohou být do matriky zapsána jména obecná, názvy věcí, jména zeměpisná, příjmení, přezdívký a ani jména nově vymyšlená. Jako kodifikační příručka v současné matriční praxi slouží publikace Miloslavy Knappové *Jak se bude jmenovat*, jejíž čtvrté, přepracované a doplněné vydání pochází z roku 2006. Tato příručka obsahuje více než 11000 podob českých i cizojazyčných jmen, která splňují podmínky pro zápis do matriky. Pokud se rodiče rozhodnou dát dítěti jméno, které není v této příručce ani v jiných matričních materiálech obsaženo, musejí požádat o jeho jazykové znalecké ověření. *„Konkrétně to znamená ověření jeho základní, spisovné podoby*

v konkrétním jazyce a v jeho pravopisném systému.“ (Knappová 2006, s. 51) Konečné rozhodnutí o zápisu jména přísluší matrice.

Ze zákona také vyplývá, že do matriky může být zapsáno i jméno cizojazyčné (a to i takové, které má českou obdobu) v případě, že jde o ověřenou základní podobu jména. Nositel cizojazyčného jména se může v průběhu života rozhodnout pro užívání české podoby svého jména. Tohoto problému se týká paragraf 63, který uvádí: *„Užívání české podoby cizojazyčného jména nevyžaduje povolení. Občan, který chce užívat českou podobu cizojazyčného jména, popřípadě jmen, oznámí tuto skutečnost matričnímu úřadu, v jehož knize narození je jméno, popřípadě jména, zapsáno, není-li to v rozporu s tímto zákonem. (...) Toto oznámení lze učinit pouze jednou a nelze je vzít zpět.“* Pokud by občan chtěl naopak změnit českou podobu svého jména na cizojazyčnou nebo si zvolit jméno jiné, musí se řídit podle paragrafu 72. Ten říká: *„Jméno, popřípadě jména, nebo příjmení lze změnit fyzické osobě pouze na základě její žádosti, případně žádosti jejích zákonných zástupců. Změna jména se nepovolí, žádá-li fyzická osoba mužského pohlaví o změnu na jméno ženské, nebo naopak, žádá-li o změnu jména na jméno zkomolené, zdrobnělé, domácké, nebo na jméno, které má žijící sourozenec společných rodičů.“* To znamená, že v případě změny jména nestačí pouhé prohlášení, ale je nutné předložit odůvodněnou žádost matričnímu úřadu a ten poté rozhodne, zda žádosti vyhoví. Na tuto změnu neexistuje žádný právní nárok a matriční úřad ji zpravidla povolí, pokud má občan ke změně závažné důvody. *„Závažným důvodem pro změnu může např. být výstřednost, směšnost ap. jména, jazykové, např. pravopisné, výslovnostní apod. problémy s jeho užíváním, které působí jeho nositeli společenské komplikace.“* (Knappová 2006, s. 51)

Speciálním případem jsou příslušníci národnostních menšin, jimž je na základě zákona č. 273/2001 Sb., o právech národnostních menšin, umožněno změnit českou podobu svého jména na podobu, kterou má jméno v jazyce příslušné národnostní menšiny, pouze na základě prohlášení (např. českou podobu *Jana* na španělskou *Juana*) a nemusejí tedy o změnu žádat matriční úřad.

1.9 Miloslava Knappová - Výzkum motivace pojmenování v 70. letech

Miloslava Knappová je v současnosti jedinou soudní znalkyní v odvětví jazykověda se specializací ověřování podob jmen a příjmení pro zápis do osobních dokladů a také, jak jsme již zmínili výše, je autorkou kodifikační příručky *Jak se bude vaše dítě jmenovat?*. V sedmdesátých a osmdesátých letech provedla M. Knappová několik výzkumů týkajících

se rodných jmen, jejichž výsledky byly publikovány mimo jiné v knize *Rodné jméno v jazyce a společnosti*. V letech 1980 – 1981 byly provedeny výzkumy vztahu volby rodného jména k místu bydliště, k sociální situaci a k věku matky. Byl uskutečněn také dlouhodobější výzkum vlivu národnostních poměrů na volbu jmen v ČSR. Tyto výzkumy se soustředily především na to, která jména byla v daných skupinách rodičů volena.

Samotným důvodům volby rodných jmen se Knappová věnovala již dříve. V roce 1977 provedla obsáhlý průzkum tehdejší motivace volby rodných jmen v ČSR. Výzkum probíhal formou dotazníku ve 14 matričních obvodech Čech, Moravy a Slezska (včetně některých obvodů pohraničních). 25 možných motivačních podnětů bylo v dotazníku rozděleno do 7 okruhů: rodinné zvyklosti, dobová společenská obliba, jazykové vlivy, individuální podněty, místní zvyklosti, jiný důvod a neznáme důvod, z nichž výrazně nejvíce byly v odpovědích zastoupeny jazykové vlivy a druhé v pořadí se umístily rodinné zvyklosti. Z jednotlivých motivačních zdrojů byl jednoznačně nejfrekventovanější motiv „jméno se prostě líbí“ (39,6%), do nějž podle Knappové rodiče zpravidla zahrnovali „*délku, hláskový sklad, zvučnost, pravopis i obvyklost v českém jazykovém prostředí, tj. vlastně celkový jazykový dojem, jakým na ně jméno působí*“ (Knappová 1989, s. 136). Druhým nejpočetněji zastoupeným je pak motiv pojmenování „po otci – matce“ (18,9%), který je dvojnásobně víc zastoupen u jmen mužských (12,7%) než u jmen ženských (6,2%). V dotazníku byla kromě jednotlivých motivačních podnětů uvedena i otázka: „*Brali jste při volbě jména ohled na jeho spojení s příjmením vzhledem k délce, charakteru jmen ap.?*“ Na tuto otázku odpovědělo 71% respondentů kladně.

Obecně Knappová (1989, s. 125) rozděluje faktory působící na volbu rodných jmen do dvou základních skupin: faktory *jazykové* a *mimojazykové*. Do vlivů jazykových pak řadí národní charakter jména, jazykovou formu a původ jména. K vlivům mimojazykovým podle ní patří dobová společenská obliba, rodinné zvyklosti, sociální postavení, vzdělání rodičů, místo bydliště rodičů, individuální, citové aj. podněty a náboženské vlivy. Faktory jazykové a mimojazykové působí zpravidla na volbu rodného jména společně, ačkoliv jeden z nich je zpravidla faktorem převládajícím.

2 Praktická část

2.1 *Výzkum motivace k pojmenování – metodologie a obecné informace o výzkumu*

Praktická část této práce se věnuje výzkumu současné motivace volby rodných jmen v České republice. Cílem prováděného průzkumu bylo zjistit, jaké motivy hrají v současnosti roli při volbě jména, jaké důvody jsou nejčastější a jaké naopak v porovnání s minulostí ustupují do pozadí. Dále se výzkum zabíral otázkou vztahu mezi motivací k pojmenování a věkem, vzděláním a bydlištěm rodičů. Průzkum byl prováděn na území kraje Středočeského, Libereckého a na území Hlavního města Prahy v období od prosince 2010 do února 2011 a probíhal metodou dotazníku. Respondenty byli rodiče dětí narozených v letech 2005-2010.

Aby byl průzkum maximálně objektivní, byl po vytvoření první verze dotazníku proveden pilotní výzkum, který měl ověřit, zda dotazník funguje správně a je pro respondenty srozumitelný. Následně bylo v dotazníku učiněno několik drobných úprav a byla vytvořena jeho finální podoba, která byla použita pro výzkum samotný.

Bylo vyplněno 120 dotazníků, z toho 64 dotazníků pro jména chlapecká a 56 pro jména dívčí. Rodiče si mohli vybrat ze 34 motivačních zdrojů, které byly pro přehlednost rozděleny do čtyř okruhů (Pojmenování dle osob, které známe; Výběr dle formy a významu jména; Výběr dle módnosti jména; Další motivace). V závěru dotazníku bylo též místo pro uvedení jiného důvodu.

Celkový počet respondentů naznačuje, že jde spíše o sondu, která má za úkol zjistit obecné tendence, které se v této oblasti v současnosti uplatňují. Pro důkladnější rozbor této problematiky by byl nutný obsáhlejší vzorek respondentů. Získaná data byla vyjádřena v procentech a pro přehlednost zpracována do podoby tabulek a grafů.

Respondenti pocházejí z okruhu mých známých, nebo byli osloveni v několika mateřských školkách a ve fitnesscentru, kde probíhalo cvičení maminek s dětmi.

Rodiče měli možnost v dotazníku zaškrtnout více možností. Více než 3/4 rodičů uvedly dva a více motivačních zdrojů, ve zbylých případech byl uveden pouze jeden motivační podnět.

Dotazník použitý pro průzkum měl následující podobu:

Jak se bude jmenovat? Motivace k pojmenování potomků – dotazník k bakalářské práci

Milé maminky, milí tatínkové,

obracím se na Vás s prosbou o vyplnění tohoto krátkého dotazníku k mé bakalářské práci. Jedná se o výzkum současné motivace rodičů k pojmenování dětí. Vybrat z velkého repertoáru správné jméno pro Vašeho potomka jistě nebylo jednoduché. Na rodiče padá velká zodpovědnost, protože dítě bude své jméno nosit po celý život. **Jak jste se rozhodovali právě Vy?** Jaký byl důvod či důvody Vaší volby?

Vyplněním tohoto dotazníku mi pomůžete zjistit, jaká je motivace současných rodičů k pojmenování jejich dětí. **Dotazník je anonymní** a získané informace budou použity pouze pro vědecký výzkum.

Děkuji Vám za vyplnění dotazníku i za Váš čas.

Monika Nedbalová, studentka Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy

Jméno dítěte (pouze křestní neboli rodné jméno):

.....

Rok narození dítěte:

- a) 2005
- b) 2006
- c) 2007
- d) 2008
- e) 2009
- f) 2010

Rodiče dítěte (doplňte prosím **rok** narození, současné bydliště {pouze **město/obec**} a **dosažené vzdělání**- ZŠ, SŠ bez maturity, SŠ s maturitou, VOŠ, VŠ):

Matka:

.....

Otec:

.....

Zakroužkujte prosím z následujících důvodů ty, které hrály roli při volbě jména pro Vaše dítě. **Lze zaškrtnout i více možností. Pro větší přehlednost jsou důvody rozděleny do čtyř okruhů.** Pokud ten svůj nenajdete mezi nabízenými odpověďmi, můžete jej napsat na vyhrazené místo u poslední otázky.

1) Pojmenování dle osob, které známe:

a) Pojmenování po příbuzných dítěte:

- i) Po matce / otci dítěte
- ii) Po babičce / dědečkovi
- iii) Po jiných příbuzných

b) Pojmenování po přátelích, známých:

- i) Po kamarádovi / kamarádce z dětství
- ii) Po (rodinném) příteli / přítelkyni
- iii) Po kmotrovi / kmotře
- iv) Po kolegovi / kolegyni / nadřízené(m)
- v) Po jiném známém

c) Pojmenování po známé osobnosti:

- i) Po herci / herečce
- ii) Po zpěvákovi / zpěvačce
- iii) Po politikovi / političce
- iv) Po sportovci / sportovkyni
- v) Po spisovateli / spisovatelce
- vi) Po světcí, blahoslaveném, postavě z Bible
- vii) Po osobě z historie
- viii) Po jiné známé osobnosti (např. : režisér, astronaut, vědec, vynálezce, lékař...)

d) Pojmenování po fiktivní postavě:

- i) Po filmové, seriálové postavě
- ii) Po literární postavě

iii) Po písňové postavě

2) Výběr dle formy a významu jména:

- a) Jméno ladí s příjmením – je přiměřeně krátké / dlouhé
- b) Jméno ladí s příjmením po zvukové stránce
- c) Počáteční písmeno jména je shodné s počátečním písmenem příjmení (stejně iniciály)
- d) Jméno má český charakter
- e) Jméno má cizí charakter
- f) Jméno se nám líbí z hlediska zvukové stránky
- g) Jméno se nám líbí z hlediska jeho původu a významu
- h) Jméno má domácké podoby, které se nám líbí
- i) Jméno nečiní problémy s výslovností a pravopisem

3) Výběr dle módnosti jména:

- a) Jméno je v současné době módní, oblíbené
- b) Jméno je v současné době neobvyklé

4) Další motivace:

- a) Podle přání staršího sourozence dítěte
- b) Podle data svátku – optimální rozložení dat svátku, narozenin, Vánoc v celém roce
- c) Podle data svátku – vzpomínka na významný den (např. : výročí svatby, výročí seznámení, narozeniny...)
- d) Jiný důvod pojmenování dítěte (prosím napište jaký)

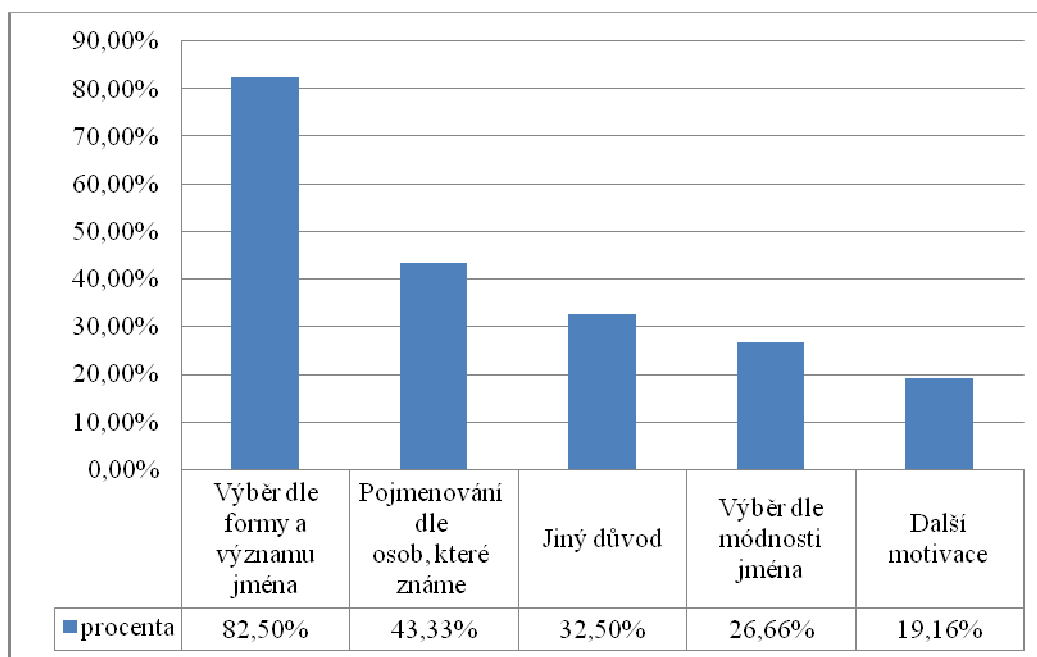
.....

2.2 Výsledky výzkumu

2.2.1 Motivační okruhy

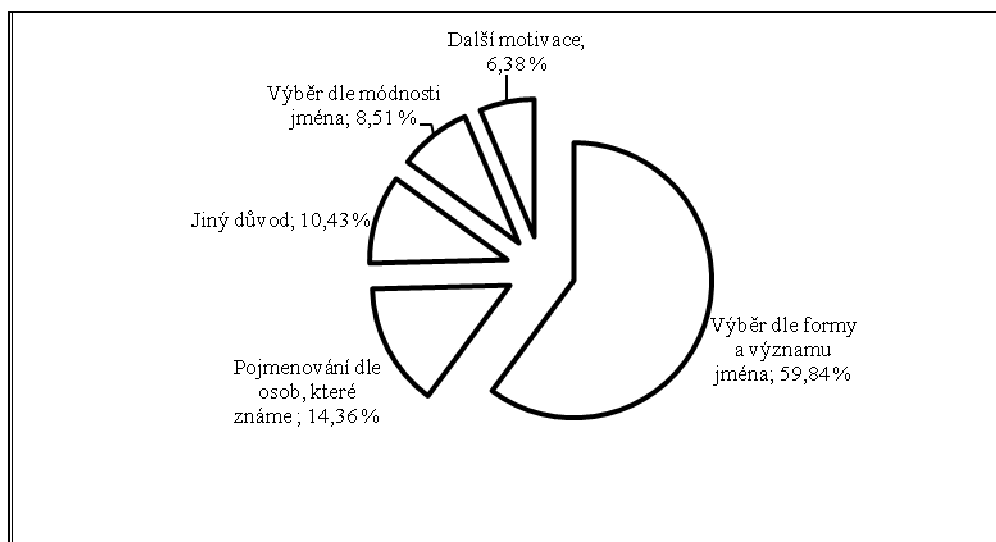
Nejvíce rodičů uvedlo některý z důvodů z motivačního okruhu *Výběr dle formy a významu jména*, nejméně rodičů pak z okruhu *Další motivace*. Následující tabulka a graf ukazují, kolik rodičů zvolilo jeden či více motivů z daného motivačního okruhu. Vidíme, že 82,50 % rodičů vzalo při volbě jména pro svého potomka v úvahu některý z důvodů vztahující se k formě a významu jména. Na druhém místě se umístil okruh *Pojmenování dle osob, které známe*, který hrál roli při rozhodování o jméně u 43,33 % rodičů.

Pořadí	Motivační okruh	Absolutní počet	Vyjádření v procentech
1	Výběr dle formy a významu jména	99	82,50 %
2	Pojmenování dle osob, které známe	52	43,33 %
3	Jiný důvod	39	32,5 %
4	Výběr dle módnosti jména	32	26,66 %
5	Další motivace	23	19,6 %

Celkem rodiče zaškrkli 376 motivů k pojmenování dítěte, včetně motivu *Jiný důvod*. V průměru tedy na jeden rodičovský pár připadá 3,1 motivačních zdrojů. Následující tabulka a graf ukazují, kolikrát byly zaškrtnuty motivační zdroje z jednotlivých okruhů. 225krát byly vybrány pohnutky z motivačního okruhu *Výběr dle formy a významu jména*, což znamená, že 59,84 % všech důvodů k pojmenování pochází z tohoto okruhu.

Pořadí	Motivační okruh	Absolutní počet	Vyjádření v procentech
1	Výběr dle formy a významu jména	225	59,84 %
2	Pojmenování dle osob, které známe	54	14,36 %
3	Jiný důvod	39	10,43 %
4	Výběr dle módnosti jména	32	8,51 %
5	Další motivace	24	6,38 %
	Celkem	376	100,00 %

Motivační okruh *Výběr dle formy a významu jména*, který ovlivnil při rozhodování o jméně jednoznačně nejvíce rodičů, obsahuje několik motivů týkajících se spojení jména s příjmením, charakteru a původu jména, jeho pravopisné a výslovnostní stránky a také líbivosti jména. V tomto okruhu se spojují důvody zcela racionální, např. aby jméno ve

spojení s přímením bylo přiměřeně krátké / dlouhé, aby nečinilo problémy s výslovností a pravopisem apod., s důvody ryze subjektivními, jako je posouzení líbivosti jména a jeho domáckých podob.

Motivační okruh *Pojmenování dle osob, které známe* v sobě zahrnuje pojmenování po příbuzných, přátelích a známých, po známých osobnostech i fiktivních postavách. Společné těmto motivům je, že rodiče pojmenovávají své dítě po osobě, ke které mají kladný vztah nebo která jim je nějakým způsobem sympatická. V takové volbě se zrcadlí mnohdy touha po tom, aby dítě spolu se jménem převzalo i některé kladné charakterové vlastnosti dané osoby, nebo v případě pojmenování po známých osobnostech rodiče doufají, že jejich dítě dosáhne stejné slávy jako jeho jmenovec. V neposlední řadě jsou rodiče ovlivňováni i rodinnými tradicemi, potomek je vnímán jako pokračovatel rodu, který by také měl převzít jeho dobré rodové vlastnosti.

Třetím motivačním okruhem je *Výběr dle módnosti jména*, který zahrnuje jednak módnost jména jako motiv jeho volby, ale také jakousi „antimódnost“, snahu rodičů jít proti proudu a vybrat pro své dítě jméno, které je v současné době neobvyklé, nepříliš frekventované.

Poslední okruh nese název *Další motivace* a zahrnuje motivy, které není možno přiřadit do předchozích tří kategorií. Jde o přání staršího sourozence a o datum svátku, jež v některých případech může při volbě jména také hrát roli.

2.2.2 Pořadí jednotlivých motivačních zdrojů

Rodiče měli na výběr 34 motivačních zdrojů (včetně motivu *Jiný důvod*). Zdroje *Po (rodinném) příteli / přítelkyni*, *Po kmotrovi / kmotře*, *Po kolegovi / kolegyni / nadřízené(m)*, *Po politikovi / političce*, *Po filmové, seriálové postavě*, *Po jiné známé osobnosti (např. : režisér, astronaut, vědec, vynálezce, lékař...)* a *Po písňové postavě* nebyly v odpovědích zastoupeny. Nejčteněji byl zastoupen zdroj *Jméno se nám líbí z hlediska zvukové stránky*, nejmenšího počtu dosáhly motivy *Po sportovci / sportovkyni* a *Po spisovateli / spisovatelce*.

Následující tabulka ukazuje 15 nejfrekventovanějších motivačních zdrojů a počet rodičů, kteří daný důvod zvolili. V posledním sloupci tabulky je vyjádřeno, kolik procent ze všech 376 zaškrtnutých tento důvod tvoří.

Pořadí	Motivační zdroj	Absolutní počet	Vyjádření v procentech
1	Jméno se nám líbí z hlediska zvukové stránky	41	10,90 %
2	Jméno ladí s příjmením – je přiměřeně krátké / dlouhé	40	10,64 %
3	Jiný důvod pojmenování dítěte	39	10,37 %
4	Jméno má český charakter	37	9,84 %
5	Jméno má domácí podobu, které se nám líbí	36	9,57 %
6	Jméno ladí s příjmením po zvukové stránce	34	9,04 %
7-9	Po babičce / dědečkovi	16	4,26 %
7-9	Jméno je v současné době módní, oblíbené	16	4,26 %
7-9	Jméno je v současné době neobvyklé	16	4,26 %
10	Podle data svátku – optimální rozložení dat svátku, narozenin, Vánoc v celém roce	15	3,99 %
11-12	Po matce / otci dítěte	14	3,72 %
11-12	Jméno nečiní problémy s výslovností a pravopisem	14	3,72 %
13	Jméno se nám líbí z hlediska jeho původu a významu	12	3,19 %
14	Podle přání staršího sourozence dítěte	7	1,86 %
15	Jméno má cizí charakter	6	1,60 %

Další tabulka ukazuje, kolika procenty rodičů byl daný důvod uveden. Jako v současné době módní, oblíbené byla označena např. jména *Tereza, Karolína, Nikol, Eliška, Matěj, Adam, Jan*. Podle dat Českého statistického úřadu se tato jména v letech 2005-2010 umísťovala v první desítce nejoblíbenějších (*Nikol* v podobě *Nikola*). Naopak jako neobvyklá rodiče viděli jména *Ema, Karla, Magdalena, Sára, Rozálie, Alena, Gabriela, Nela, Adriana, Karel, Rudolf, Dominik*, ale také dříve velmi oblíbené jméno *Josef*. Podle údajů ČSÚ se v roce 2009 všechna tato jména kromě *Karly, Aleny* a *Rudolfa* umístila v první padesátce nejčastějších jmen, přesto jsou rodiči vnímána jako neobvyklá.

Pořadí	Motivační zdroj	Absolutní počet	Vyjádření v procentech
1	Jméno se nám líbí z hlediska zvukové stránky	41	34,17 %
2	Jméno ladí s příjmením – je přiměřeně krátké / dlouhé	40	33,33 %
3	Jiný důvod pojmenování dítěte	39	32,50 %
4	Jméno má český charakter	37	30,83 %
5	Jméno má domácké podoby, které se nám líbí	36	30,00 %
6	Jméno ladí s příjmením po zvukové stránce	34	28,33 %
7-9	Po babičce / dědečkovi	16	13,33 %
7-9	Jméno je v současné době módní, oblíbené	16	13,33 %
7-9	Jméno je v současné době neobvyklé	16	13,33 %
10	Podle data svátku – optimální rozložení dat svátku, narozenin, Vánoc v celém roce	15	12,50 %

11-12	Po matce / otci dítěte	14	11,67 %
11-12	Jméno nečiní problémy s výslovností a pravopisem	14	11,67 %
13	Jméno se nám líbí z hlediska jeho původu a významu	12	10,00 %
14	Podle přání staršího sourozence dítěte	7	5,83 %
15	Jméno má cizí charakter	6	5,00 %

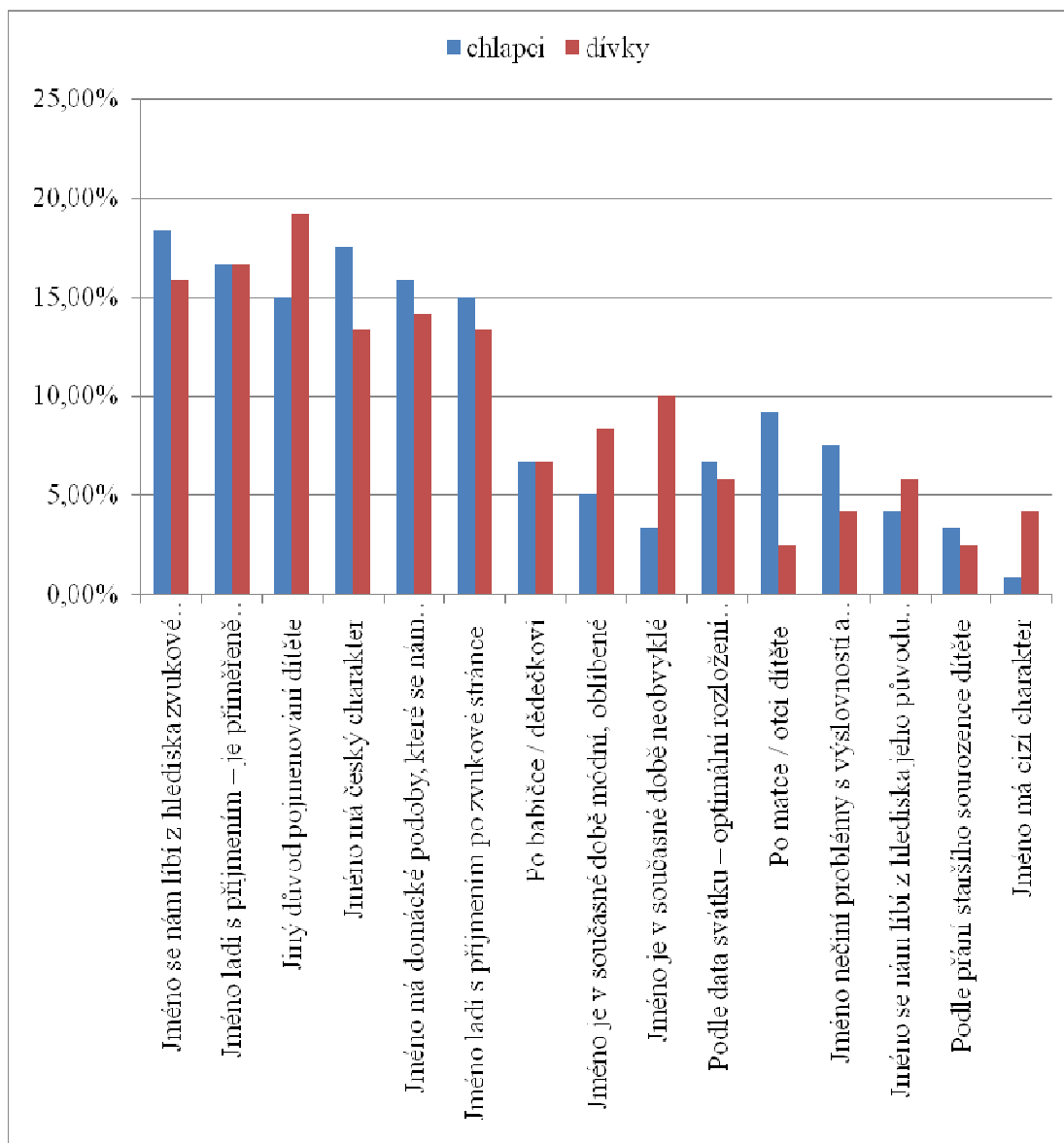
Výsledky našeho průzkumu lze částečně porovnat s již zmiňovaným výzkumem Miloslavy Knappové ze 70. let. Tehdy se na první příčce umístil motiv „jméno se prostě líbí“, na dalších místech se umístily motivy v tomto pořadí: „po otci – matce“, „forma jména (délka, pravopis, zvučnost)“, „národní (český) charakter jména“, „jméno je módní, oblíbené“, „jméno podle přání novorozenceva sourozence“, „jméno po dědečkovi – babičce“, „jméno po jiném příbuzném“, „jméno je oblíbené v bydlišti“ a „jméno podle přátel a kamarádů“. Vidíme, že na předních příčkách jsou stejně jako v našem výzkumu motivy týkající se líbivosti a formy jména. Také český charakter jména a módnost jména jsou i dnes motivy frekventovanými. Situace se však poměrně změnila u motivů pojmenování po příbuzných dítěte. Z našeho průzkumu vyplývá, že pojmenování po matce či otci dítěte je na ústupu, častěji se prosadilo pojmenování po babičce či dědečkovi dítěte, celkově však pojmenování po příbuzných poněkud ustoupilo motivům formy a líbivosti jména.

2.2.3 Motivační zdroje u jmen ženských a mužských

V motivačních zdrojích u jmen ženských a mužských můžeme pozorovat jisté odlišnosti. Například motiv *Pojmenování po matce / otci* byl více než trojnásobně zastoupen u jmen chlapců (9,17 %) než u jmen dívek (2,5 %). Naopak u jmen dívek rodiče více brali v úvahu neobvyklost jména a jeho cizí charakter. Jména chlapecká měla oproti tomu větší zastoupení motivačního zdroje *Jméno má český charakter*. Lze tedy říci, že u jmen chlapeckých se více udržují tradice, chlapci jsou pojmenováváni po svých otcích více než dívky po matkách a jsou jim častěji dávána jména, která mají český charakter. U jmen dívek naopak rodiče více experimentují a také se více nechávají ovlivnit dobovou módou.

Zajímavým by se mohl zdát i vysoký počet rodičů, kteří uváděli *Jiný důvod pojmenování dítěte*, často šlo ovšem o pouhé konstatování, že se jim jméno líbilo, které můžeme zařadit k motivačnímu zdroji *Jméno se nám líbí z hlediska zvukové stránky*.

Následující graf ukazuje, jaké jsou rozdíly v zastoupení motivačních zdrojů u jmen dívek a chlapců (u 15 celkově nejfrekventovanějších motivů).

Zajímavé také je, jaká jména byla těmito zdroji motivována. Po otci byla dávána například jména *Ladislav, Jan, Karel, Tomáš, Petr, Lubomír, Patrik, Lukáš*. Po prarodičích *Jan, Ondřej, Ladislav, Jiří, Václav, Karel, Anna, Kateřina, Magdalena, Rozálie, Lucie*.

Jako jména, která mají český charakter, byla rodiči hodnocena např. mužská jména *Tomáš, Jan, Jakub, Pavel, Ondřej, Jan, Karel, Vojtěch, Jiří, Josef, Lukáš, Martin* a ženská

jména *Anna, Ludmila, Kateřina, Markéta, Eliška, Lucie, Karolína, Adéla, Martina*. Oproti tomu jako jména cizího charakteru byla označena jména *Ema, Sofie, Nicol, Nela, Kryštof*, ale také *Kateřina*, která ostatními rodiči byla vnímána spíše jako jméno typicky českého charakteru.

2.2.4 Jiné důvody pojmenování dítěte

Jak jsme již podotkli výše, v kolonce *Jiný důvod pojmenování dítěte* rodiče často jen konstatovali, že se jim jméno líbí. Tento motiv můžeme zařadit do okruhu *Výběr dle formy a významu jména*, konkrétně k motivačnímu zdroji *Jméno se nám líbí z hlediska zvukové stránky*.

Některé další údaje lze také zařadit k motivačním zdrojům uvedeným v dotazníku, např. „pojmenování po praprababičce dítěte“ (*Pojmenování po jiných příbuzných*), nebo motiv „jméno ještě nebylo v rodině, v blízkém okolí, neměl ho každý“ (*Jméno je v současné době neobvyklé*).

Objevily se však i jiné motivy, které není možné přiřadit k žádnému motivačnímu zdroji uvedenému v dotazníku. Rodiče např. dali své dceři jméno podle milovaného psa, který se jim zaběhl (*Tereza*), nebo chtěli, aby jméno dítěte začínalo stejným písmenem jako jméno otce, či potřebovali, aby jméno správně vyslovily obě strany, jak od otce, tak od matky, protože otec dítěte byl cizinec (dcera dostala jméno *Sofie*). Motiv snadné výslovnosti i v cizím jazyce uváděli však i rodiče, z nichž ani jeden nebyl cizincem. Podobně jiní rodiče uvedli, že chtěli pro své dítě jméno bez háček a čárek, pravděpodobně proto, aby jméno nečinilo problémy s výslovností a pravopisem ani cizincům, se kterými dítě později přijde do styku. Rodiče také chtěli dát dítěti jméno, které se ještě nevyskytuje v příbuzenství, či volili jméno tak, aby bylo v domácké podobě snadno vyslovitelné i pro malé dítě (*Alena – Ája*). Jiní rodiče také uvedli, že měli dopředu vybráno více jmen a teprve po narození dítěte z nich vybrali to, které se mu nejvíce hodilo ke vzhledu (*Jakub*). Dalším zajímavým podnětem byl požadavek, aby jméno obsahovalo písmeno R (syn *Martin*), rodiče konkrétně uvedli: „Pokud příjmení nemá „R“, mělo by být ve jméně, aby výslovnost byla znělá.“.

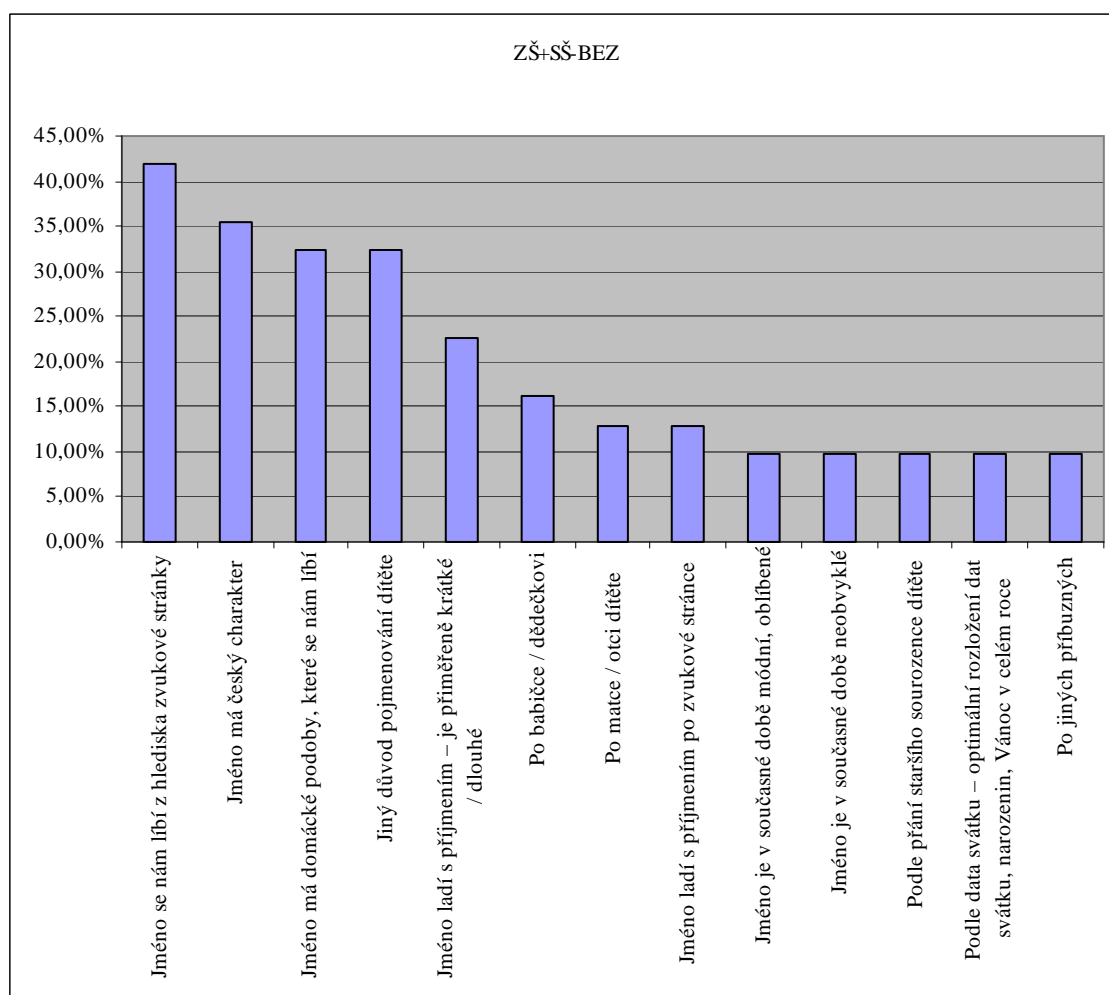
2.2.5 Repertoár volených jmen

Repertoár volených jmen v našem průzkumu je pestrý. Třikrát či čtyřikrát se objevují jména *Filip, Jakub, Martin, Matěj, Ondřej, Vojtěch, Anna, Eliška, Karolína*,

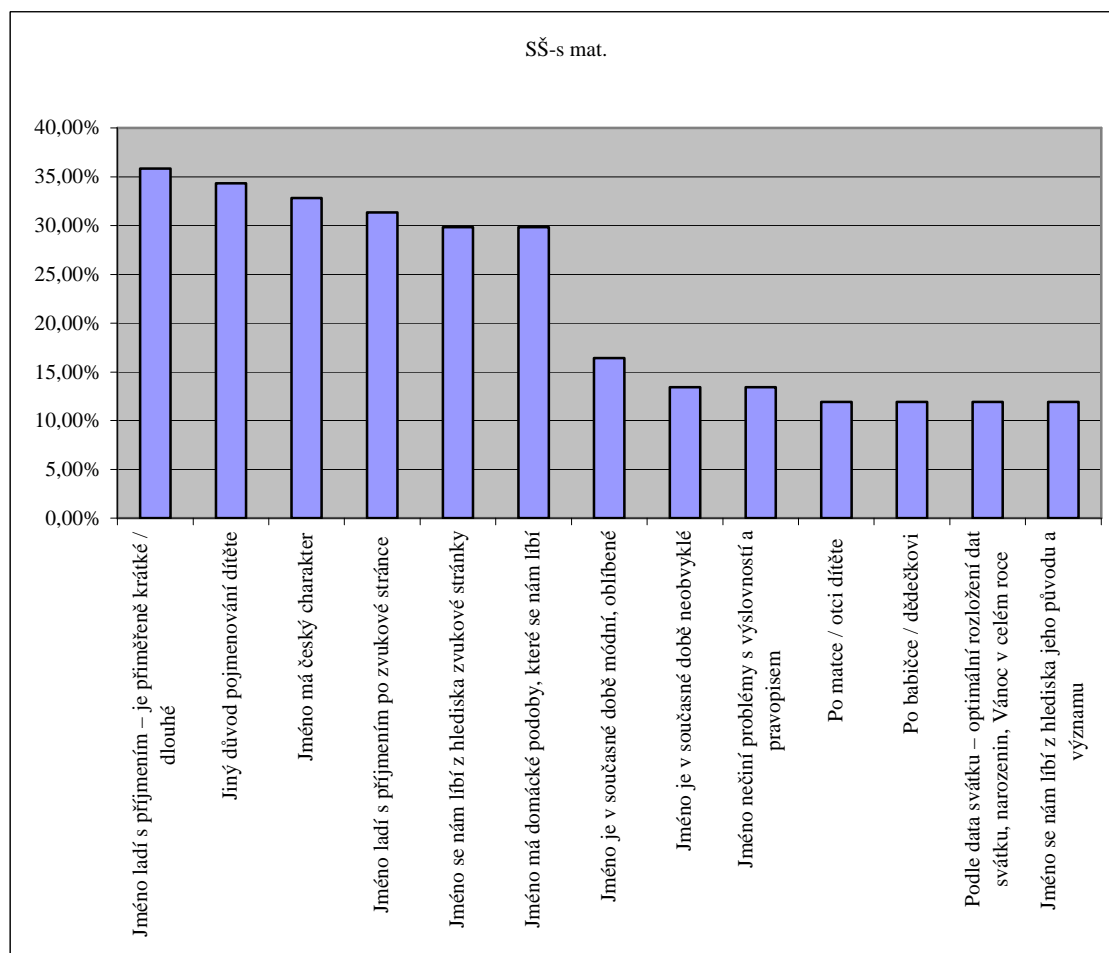
Lucie, Martina, Nicol a Tereza. Šestkrát se vyskytlo jméno *Tomáš*, sedmkrát *Jan*, ze ženských jmen pak pětkrát *Markéta* a šestkrát *Kateřina*. Porovnáme-li tato jména s daty Českého statistického úřadu, zjistíme, že se všechna (až na *Markétu* a *Martinu*) umísťovala v letech 2005 – 2010 na prvních deseti příčkách v žebříčcích nejčastěji dávaných jmen. Celkem bylo v průzkumu zaznamenáno 30 jmen mužských (pro 64 chlapců) a 29 jmen ženských (pro 56 dívek). Tyto počty jen potvrzují to, co konstatovala již M. Knappová (1989, s. 85), totiž že se v průběhu historického vývoje zvětšil počet volených jmen a tím i pestrost repertoáru.

2.3 Vztah motivace k pojmenování dítěte a vzdělání rodičů

Položili jsme si otázku, zda vzdělání rodičů má nějaký vliv na volbu jména jejich dítěte. Našeho průzkumu se zúčastnili rodiče ze všech vzdělanostních vrstev (ZŠ, SŠ bez maturity, SŠ s maturitou, VOŠ a VŠ), přičemž vzdělání matek bylo většinou stejné jako vzdělání otců, popř. se lišilo o jeden stupeň. Pro potřeby naší statistiky bylo rozhodující vzdělání matky dítěte, podle nějž jsme matky rozdělili do tří skupin: (a) matky se vzděláním základním a středním bez maturity (31 matek), (b) matky se středním vzděláním s maturitou (67) a (c) matky s VOŠ a VŠ (22). Následující tabulky ukazují pořadí motivů u jednotlivých vzdělanostních skupin.

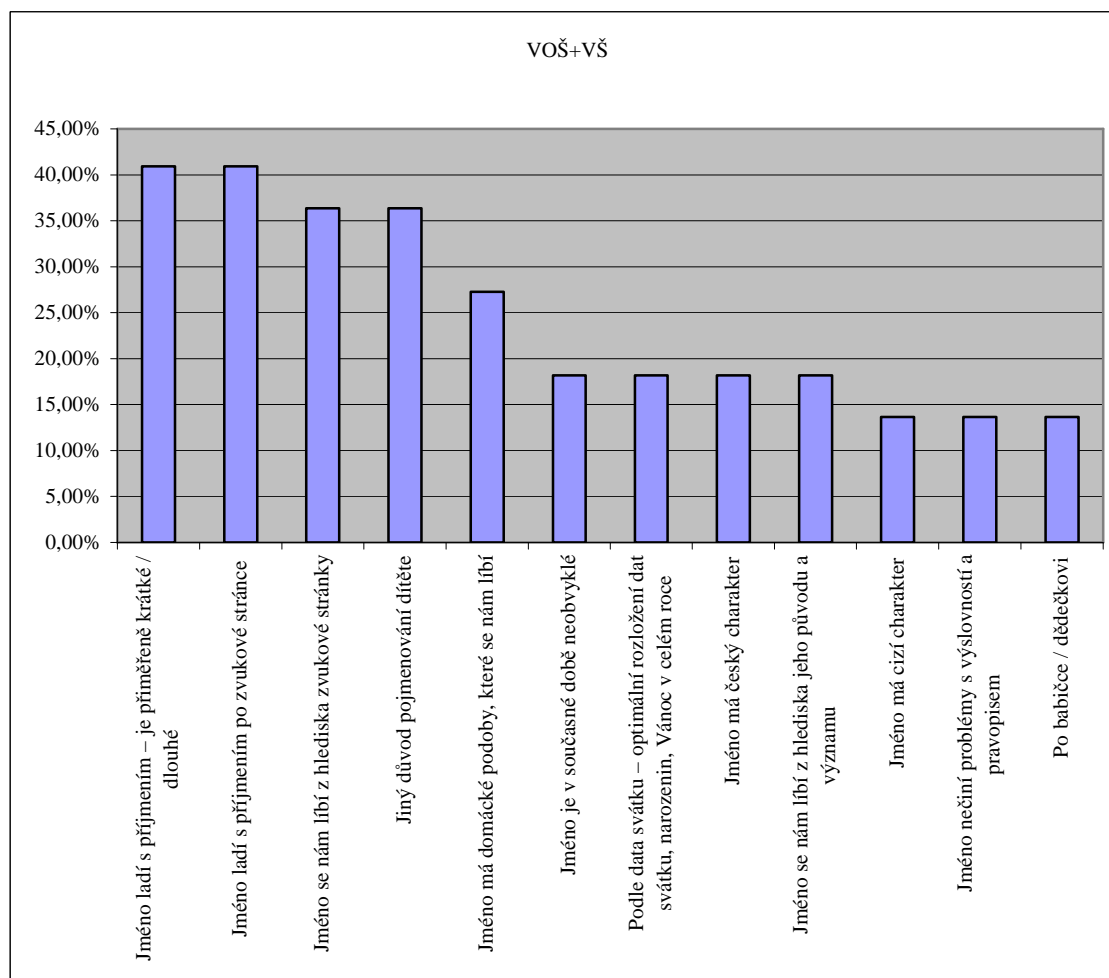

Můžeme si všimnout, že 41,94 % rodičů se základním vzděláním a středním vzděláním bez maturity označilo jako motiv volby jména *Jméno se nám líbí z hlediska zvukové stránky*. Na druhém místě se ocitla motivace *Jméno má český charakter*, která hrála roli v rozhodování 35,48 % rodičů, třetí se umístily motivy *Jméno má domácí podoby, které se nám líbí* a *Jiný důvod pojmenování dítěte* (32,26 %).

U rodičů se středním vzděláním s maturitou se na prvním místě umístil motiv *Jméno ladí s příjmením – je přiměřeně krátké / dlouhé*, který bralo při rozhodování v úvahu 35,82 % rodičů. 34,33 % rodičů pak uvedlo jiný důvod pojmenování dítěte. Třetí v pořadí byl motiv *Jméno má český charakter* (32,84 %). Motivace *Jméno se nám líbí z hlediska zvukové stránky* se umístila až na pátém místě (29,85 %).

Podobně i u vysokoškolsky vzdělaných rodičů se na prvním místě objevila motivace *Jméno ladí s příjmením – je přiměřeně krátké / dlouhé*, ovšem ještě společně s motivací *Jméno ladí s příjmením po zvukové stránce* (40,91 %). Na třetím místě se s 36,36 % umístila motivace *Jméno se nám líbí z hlediska zvukové stránky*.

Jak vidíme, rozdíly na prvních třech místech nejsou nijak dramatické. Zajímavý je pouze motiv *Jméno má český charakter*, který u rodičů se základním vzděláním, středním vzděláním bez maturity a středním vzděláním s maturitou získal přes 30 %, avšak u rodičů s vysokoškolským vzděláním dosáhl podstatně nižšího čísla (18,18 %). Naopak motiv *Jméno má cizí charakter* označilo 13,64 % vysokoškolsky vzdělaných rodičů, u ostatních dvou skupin byl počet označení tohoto motivu zanedbatelný (kolem 3 %).

Zajímavé jsou také výsledky motivací *Pojmenování po babičce / dědečkovi* a *Pojmenování po matce / otci*. Tyto motivace byly výrazněji zastoupeny u skupiny rodičů se základním vzděláním a středním vzděláním bez maturity, kde získaly dohromady 29,03 %, nejméně byly pak zastoupeny u skupiny vysokoškolských rodičů (dohromady 22,73 %).

Motivace *Jméno je v současné době módní, oblíbené* byla nejvíce zastoupena u rodičů se středním vzděláním s maturitou (16,42 %), u ostatních dvou skupin byla volena podstatně méně (kolem 9 %). Oproti tomu motiv *Jméno je v současné době neobvyklé* hrál největší roli u rodičů s vysokoškolským vzděláním, označilo jej 18,18 % vysokoškolsky

vzdělaných rodičů. Nejméně byl uváděn u rodičů se základním vzděláním a středním vzděláním bez maturity (9,68 %).

Motiv *Jméno se nám líbí z hlediska jeho původu a významu* se u rodičů s vysokoškolským vzděláním a u rodičů se středním vzděláním s maturitou dostal do první desítky nejfrekventovanějších motivů (více se vyskytoval u rodičů s VOŠ a VŠ), naopak u rodičů se základním vzděláním a středním vzděláním bez maturity se tento motiv nevyskytl ani jednou. Podobně se u těchto rodičů vůbec neobjevily motivy *Pojmenování po osobě z historie* a *Pojmenování po literární postavě*, i když ani u ostatních dvou skupin rodičů se tyto motivace nedostaly do první desítky.

Celkově můžeme říci, že rodiče se základním vzděláním a středním vzděláním bez maturity volí častěji jména českého charakteru a více než ostatní skupiny rodičů dbají na dodržování rodinných tradic a pojmenovávají své děti po sobě, či svých rodičích. Naopak méně se nechávají inspirovat původem a významem jmen, osobnostmi z historie a literárními postavami.

Rodiče se středním vzděláním s maturitou také často upřednostňují jména českého charakteru nebo se nechávají ovlivnit dobovou módou a volí pro své děti jména, která jsou v současné době velmi oblíbená.

Vysokoškolsky vzdělaní rodiče při volbě jména dávají více než ostatní skupiny rodičů přednost jménům cizího charakteru a jménům v současné době neobvyklým. Při výběru u nich také rozhoduje původ a význam jména, naopak méně pojmenovávají své děti po sobě a svých rodičích.

Shodně u všech skupin jsou na předních místech důvody týkající se líbivosti jména po zvukové stránce, domáckých podob a spojení jména s příjmením.

2.4 Vztah motivace k pojmenování dítěte a věku rodičů

V našem průzkumu jsme se mimo jiné zaměřili i na zkoumání vztahu věku rodičů k volbě jména dítěte. Podobným tématem se zabývala také M. Knappová (1989, s. 121-124), která však zkoumala jen repertoár jmen volený jednotlivými věkovými skupinami rodičů, nikoliv přímo pohnutky, které je k volbě vedly.

M. Knappová (1989, s. 121) píše: „*Jedním ze sociálních faktorů, o kterém lze předpokládat, že by mohl ovlivňovat volbu jména pro novorozence, je i věk rodičů. Je totiž*

možno usuzovat, že rozumová vyspělost úměrná přibývajícimu věku a životním zkušenostem by se mohla odrážet i v názorech na výběr RJ.“

Pro zjednodušení jsme brali v úvahu pouze věk matky. Věk otců v našem průzkumu byl v průměru o 2,21 let vyšší.

Matky byly rozděleny do čtyř věkových skupin, a to matky do 25 let, 26-30 let, 31-35 let a od 36 let výše.

Ve skupině matek do 25 let byla výrazněji než u ostatních skupin zastoupena motivace *Pojmenování po babičce / dědečkovi*, bylo jí ovlivněno 20 % matek z této skupiny. Můžeme předpokládat, že je tomu tak proto, že tyto matky jsou většinou prvorodičky a ve volbě pro jejich dítě tak hrají větší roli rodinné tradice (tak je např. první syn pojmenován po svém dědečkovi). Druhou možností je, že tyto matky jsou kvůli svému mládí ještě do jisté míry závislé na svých rodičích a volba jména tak prarodiče „vyzývá k spoluúčasti na péči o dítě“ (M. Knappová 1989, s. 122). Dále se u těchto matek více než u ostatních skupin objevuje motivace *Jméno je v současné době módní, oblíbené* a také pojmenování po slavných osobnostech, hercích, zpěvácích a sportovcích. To svědčí o jejich snadnější ovlivnitelnosti společností. Oproti tomu motivace *Jméno se nám líbí z hlediska jeho původu a významu* nebyla u těchto matek vůbec zastoupena a motivace *Jméno se nám líbí z hlediska zvukové stránky* byla zastoupena podprůměrně (pouze 13,33 %).

Zajímavé jsou také hodnoty u motivů *Jméno má český charakter* a *Jméno má cizí charakter*. První z nich je nejvíce zastoupen u matek nejstarších (36 let a výše), kde jej označilo 41,67 % matek, spolu s věkem pak jeho zastoupení klesá. U matek mladších 25 let získal tento motiv už jen 20 %. Opačná situace je u druhého motivu, *Jméno má cizí charakter*, který nejvíce volily matky nejmladší (13,33 %), naopak u matek starších 36 let se tento motiv neobjevuje ani jednou. Stejně tak se tyto nejstarší matky nenechávaly ovlivnit dobovou módou, ani u jedné z nich se neobjevila motivace *Jméno je v současné době módní, oblíbené*. Lze říci, že tyto starší a zkušenější ženy se již nenechávají ovlivňovat dobovou módou a naopak se vracejí k tradičnějším jménům českého charakteru. K podobnému závěru došla ve svém výzkumu i M. Knappová (1989, s. 123), která píše: „S postupujícím věkem matky (rodičů) novorozenců dochází tedy k určitému odklonu od jmen nejmódnějších k repertoáru klasičtějšímu, tj. k „trvalým hodnotám“.“

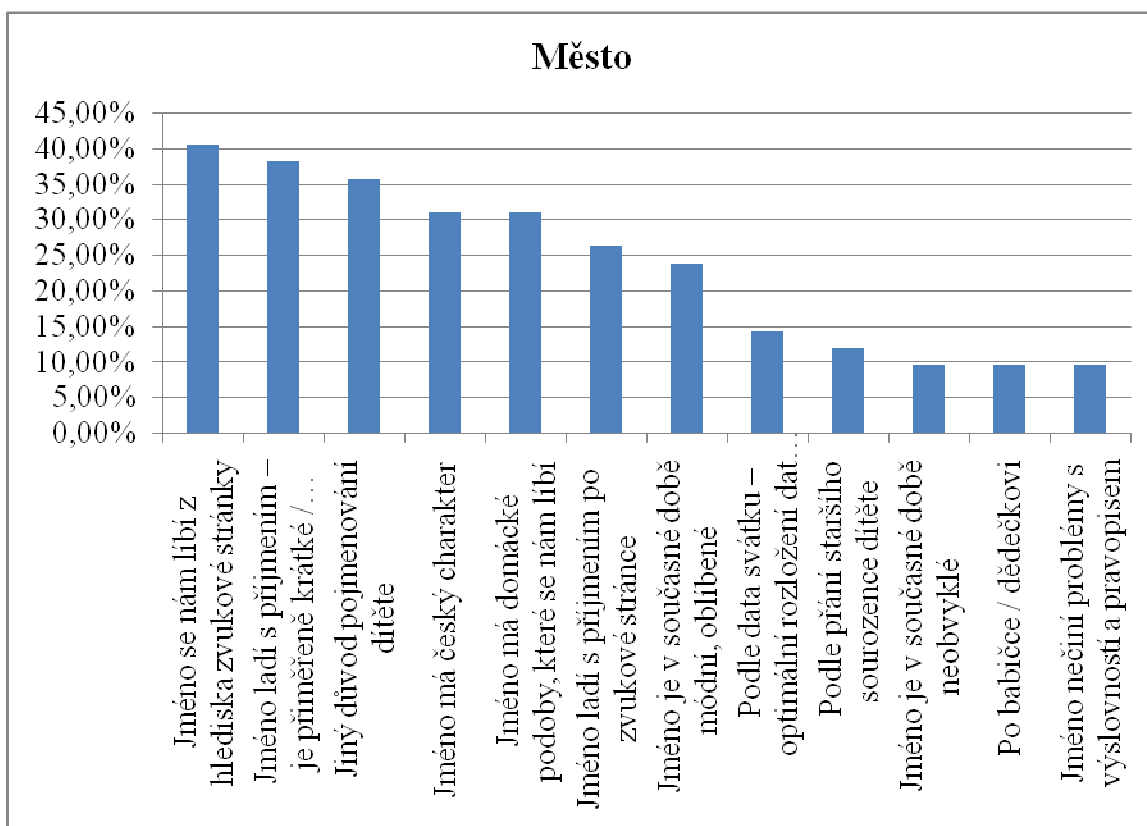
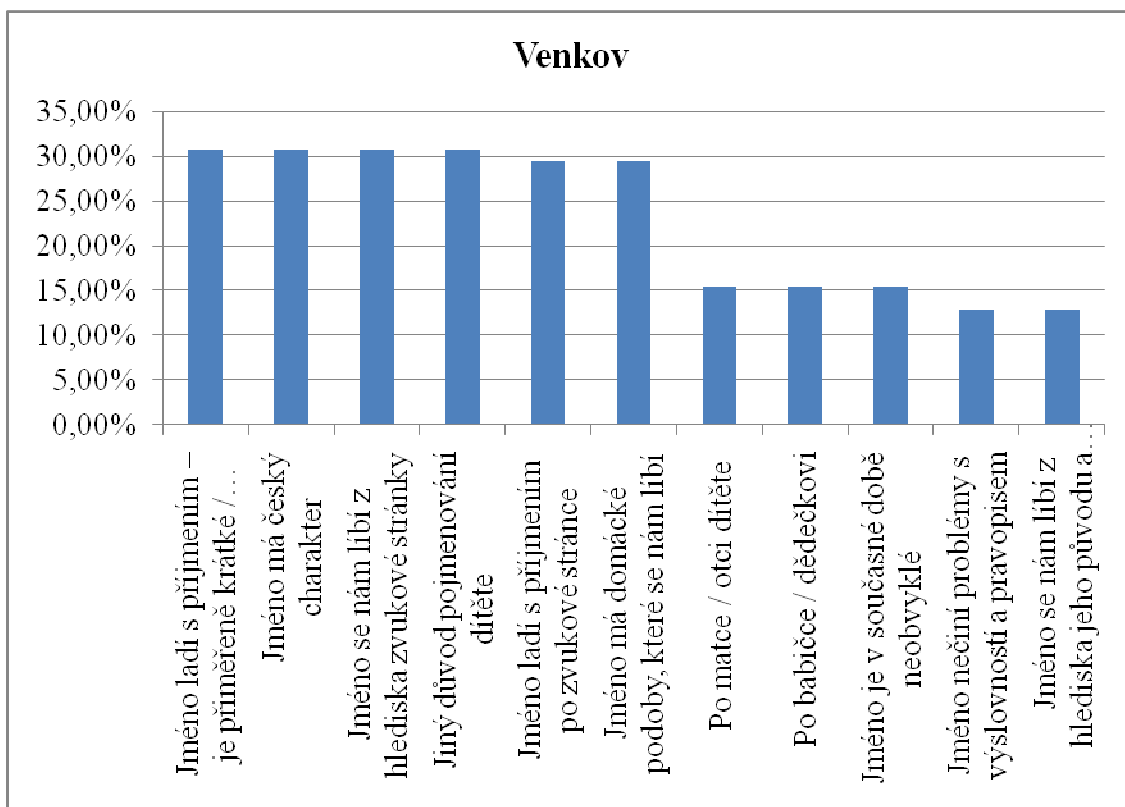
Motivace *Podle přání staršího sourozence* se nejčastěji objevovala u matek ve věku 31-34 let. To je jev naprosto logický, vzhledem k tomu, že průměrný věk matek „druhorodiček“ je 30,6 let a matek, které mají druhé a další dítě, 33,3 let (údaje Českého statistického úřadu z roku 2009 - *Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2009* [online]. 1. vydání. Praha: Český statistický úřad, 13. 9. 2010 [cit. 2011-03-21]. Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/8F003C8F14/\\$File/400710.pdf](http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/8F003C8F14/$File/400710.pdf)>. ISBN 978-80-250-2036-4.).

U matek ve věkové kategorii 26-30 let se na prvním místě umístila motivace *Jméno se nám líbilo z hlediska zvukové stránky* (39,53 %), která zde byla zastoupena nejvíce ze všech věkových skupin. Naopak velmi málo tyto matky v porovnání s ostatními skupinami volily motiv *Pojmenování po matce / otci* (pouze 6,98 %).

2.5 Motivace volby jména ve městech a na venkově

V této části průzkumu jsme se zaměřili na otázku, zda existují rozdíly v motivaci k pojmenování u rodičů ve městech a na venkově. Pro potřeby tohoto průzkumu byla stanovena hranice mezi městem a venkovem pomocí počtu obyvatel. Města s počtem obyvatel vyšším než 10 000 byla považována za města, ostatní města a obce byly považovány za venkov.

Následující grafy ukazují, kolik procent rodičů na venkově a ve městě zaškrtnulo daný motiv. Jedná se vždy o deset nejfrekventovanějších motivací volby jmen. Na venkově se na prvním místě umístily motivy *Jméno ladí s příjmením – je přiměřeně krátké / dlouhé*, *Jméno má český charakter*, *Jméno se nám líbí z hlediska zvukové stránky* a *Jiný důvod pojmenování dítěte*. Ve městě získal nejvíce (40,48 %) motiv *Jméno se nám líbí z hlediska zvukové stránky*.

Pokud se na výsledky podíváme blíže, můžeme konstatovat, že největší rozdíly mezi městem a venkovem jsou u motivů *Pojmenování po matce / otci dítěte*, *Pojmenování po babičce / dědečkovi*, *Jméno je v současné době módní, oblíbené* a *Jméno je v současné době neobvyklé*.

Motivy *Pojmenování po matce / otci dítěte* a *Pojmenování po babičce / dědečkovi* byly ve venkovských oblastech podstatně více zastoupeny než ve městech, získaly shodně 15,38 %, dohromady se tedy 30,77 % rodičů na venkově nechalo při volbě jména pro své dítě ovlivnit nějakou rodinnou tradicí. Zastoupení těchto motivů ve městech pak bylo podstatně nižší, u motivu *Pojmenování po matce / otci dítěte* to bylo pouze 4,76 %, u motivu *Pojmenování po babičce / dědečkovi* o něco více, konkrétně 9,52 %.

Zajímavá je též situace u dvojice motivů *Jméno je v současné době módní, oblíbené* a *Jméno je v současné době neobvyklé*. První z nich byl podstatně více zastoupen ve městech, kde jej uvedlo 23,81 % rodičů, ve venkovských oblastech to bylo jen 7,69 %. Opačná situace byla u motivu *Jméno je v současné době neobvyklé*, který uváděli častěji rodiče na venkově (15,38 %) než ve městech (9,52 %). Tento jev může být způsoben tím, že rodiče na venkově častěji volí jména v minulosti v českém venkovském prostředí tradičně užívaná, dnes však již nepříliš rozšířená.

Zajímavostí je, že motiv *Jméno má cizí charakter* byl volen výhradně ve venkovských oblastech, i když ani zde se neumístil v první desítce nejfrekventovanějších motivů, získal 7,69 %. Zastoupení motivu *Jméno má český charakter* bylo na venkově i ve městě rovnoměrné, kolem 30 %.

Celkově lze tedy říci, že móda hraje větší roli při rozhodování u rodičů žijících ve městech. Naopak venkovští rodiče při volbě jména dbají více na udržování rodinných tradic. Výsledky výzkumu můžeme srovnat s podobným výzkumem Miloslavy Knappové z roku 1980-1981, který se zabýval repertoárem jmen na venkově a ve městech. M. Knappová (1989, s. 93) píše: „*Jména, jejichž volba převažuje nebo je výhradní ve městech, jsou charakteristická tím, že jde povětšinou o jména nově se prosazující, přicházející do módy. Jde buď o jména u nás dříve užívaná a dnes obnovovaná (Filip, Klára), často spojená i s (českou) historií (Oldřich, Dalibor), nebo o jména pronikající k nám z ciziny (Andrej, Dominik, Vanda, Natálie). Jména převažující nebo výhradně užívaná v okolních oblastech jsou povětšinou jména v Čechách tradičně užívaná, běžná a vžitá, a v minulosti hojně rozšířená, a to zvláště na venkově (Jaroslava, Vojtěch, Zdeněk, Hana, Libuše,*

Vlasta), omezeně jde o nově pronikající a spíše ojedinělá jména cizí, která u nás již poněkud zdomácněla (Robin, Patrik, Renáta, Žaneta). Převažují jména slovanského původu.“ Výsledky našeho průzkumu se tedy s výzkumem M. Knappové víceméně shodují, s výjimkou jmen pronikajících k nám z ciziny, která podle Knappové převládají ve městech. Naš výzkum motivací rodičů toto nepotvrdil.

Závěr

Tato bakalářská práce si kladla za cíl na základě dosavadních poznatků v oboru antroponomastiky a vlastního výzkumu postihnout současné motivace rodičů k pojmenování dětí, popsat obecné tendence, které se v této oblasti projevují, a zjistit, zda je volba jmen ovlivněna také věkem, vzděláním a bydlištěm rodičů.

V první části práce jsme se zabývali antroponymy obecně, následně byla pozornost zaměřena na rodná jména, motivaci jejich vzniku, jejich funkci, obměny repertoáru a vývoj a také na vývoj motivací k pojmenování potomků od nejstarších dob až po současnost a výzkumy týkající se tohoto tématu. Zahrnuta byla také kapitola o regulaci rodných jmen zákonem.

V praktické části práce jsme přesunuli naši pozornost k vlastnímu dotazníkovému výzkumu motivací rodičů k pojmenování dětí, který byl prováděn na území kraje Středočeského, Libereckého a na území Hlavního města Prahy v období od prosince 2010 do února 2011 a jehož respondenty byli rodiče dětí narozených v letech 2005-2010. Získaná data byla zpracována také do tabulek a grafů, které usnadňují porovnání sebraných dat a jejich interpretaci.

Zjistili jsme, že u $\frac{3}{4}$ rodičů rozhoduje o jméně dítěte více než jeden motivační podnět. Nejčastěji jsou to důvody týkající se formy a významu jména. Nejvíce uváděným motivačním zdrojem bylo *Jméno se nám líbí z hlediska zvukové stránky*. Dále dávali rodiče důraz na vhodné spojení jména s příjmením, na český charakter jména a jeho domácké podoby. Pojmenování po příbuzných dítěte ustupuje v porovnání s minulostí do pozadí, ale je přesto stále živým motivačním zdrojem. Porovnávali jsme též motivace volby u jmen ženských a mužských a ukázalo se, že chlapci jsou pojmenováváni po svých otcích více než dívky po matkách a jsou jim častěji dávána jména, která mají český charakter. U jmen dívek rodiče naopak více experimentují a nechávají se ovlivnit dobovou módou.

Dále jsme se zabývali otázkou vztahu motivace volby jména a vzdělání rodičů a zjistili jsme rozdíly v motivaci k pojmenování u různých vzdělanostních skupin. Shodně u všech skupin jsou na předních místech důvody týkající se líbivosti jména po zvukové stránce, domáckých podob a spojení jména s příjmením. Rodiče se základním vzděláním a středním vzděláním bez maturity volí častěji jména českého charakteru a více než ostatní

skupiny rodičů dbají na dodržování rodinných tradic a pojmenovávají své děti po sobě, či svých rodičích. Naopak méně se nechávají inspirovat původem a významem jmen, osobnostmi z historie a literárními postavami. Rodiče se středním vzděláním s maturitou také často upřednostňují jména českého charakteru nebo se nechávají ovlivnit dobovou módou a volí pro své potomky jména, která jsou v současnosti oblíbená. Vysokoškolsky vzdělaní rodiče při volbě jména dávají více než ostatní skupiny rodičů přednost jménům cizího charakteru a jménům v současné době neobvyklým. Při výběru u nich také rozhoduje původ a význam jména, naopak méně pojmenovávají své děti po sobě a svých rodičích.

Další část výzkumu se zabývala otázkou, zda existuje souvislost mezi motivací volby jména a věkem rodičů. Bylo zjištěno, že nejmladší matky (do 25 let) častěji než ostatní matky pojmenovávají děti po svých rodičích, nebo po slavných osobnostech. Také více než ostatní skupiny matek upřednostňují jména módní, oblíbená a jména cizího charakteru. Oproti tomu starší a zkušenější matky (36 let a více) se již nenechávají ovlivňovat dobovou módou a vracejí se k tradičnějším jménům českého charakteru.

Poslední část výzkumu se zaměřila na porovnání motivací k pojmenování potomků na venkově a ve městech. Výsledky výzkumu ukázaly, že rodiče žijící na venkově dbají více udržování rodinných tradic a častěji pojmenovávají své děti po sobě či svých rodičích. Naopak móda hraje větší roli ve výběru jména u rodičů z měst. Rovnoměrně v obou oblastech byly zastoupeny motivy, které se týkaly líbivosti jména, spojení jména s příjmením a českého charakteru jména.

Práce tedy porovnává výběr jmen u různých skupin rodičů ne z hlediska repertoáru jmen, jak tomu bylo např. ve výzkumech M. Knappové, ale přímo z hlediska pojmenovávacích motivů.

Získaná data byla také porovnávána s výsledky podobných výzkumů Miloslavy Knappové a s daty Českého statistického ústavu a bylo zjištěno, že se s nimi ve většině případů shodují.

Literatura

ČECHOVÁ, Marie a kol.: *Čeština – řeč a jazyk*. 2., přepracované vydání, Praha: ISV nakladatelství, 2000. ISBN 80-85866-57-9.

DAVÍDEK, Václav; DOSKOČIL, Karel.; SVOBODA, Jan.: *Česká jména osobní a rodová*. Praha: Rodopisná společnost, 1941.

HÁJKOVÁ, Eva. Posuny v oblibě a užívání jména v současnosti. In HÁJKOVÁ, Eva, et al. *Vlastní jméno jako prostředek sociální symboliky*. 1. vydání. Praha: UK Pedf, 2004. ISBN 80-7290-185-0.

KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; PLESKALOVÁ, Jana (Eds.): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 978-80-7106-484-8.

KLÍMOVÁ, Květoslava; KNESELOVÁ, Helena. (Eds.): *Propria v systému mluvnickém a slovotvorném. Onomastika a škola*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2031-8.

KNAPPOVÁ, Miloslava. *Rodné jméno v jazyce a společnosti*. 1. vydání. Praha: Academia, 1989. ISBN 80-200-0167-0.

KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?*. Vydání čtvrté, přepracované a doplněné. Praha: Academia, 2006. ISBN 80-200-1349-0.

KNAPPOVÁ, Miloslava. Volba, užívání a prožívání osobních jmen. In ČMEJRKOVÁ, Světlá; HOFFMANNOVÁ Jana; HAVLOVÁ Eva (Eds.). *Užívání a prožívání jazyka: K 90. narozeninám Františka Daneše*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1756-5.

KNAPPOVÁ, Miloslava. Prestižní aspekty pojmenování v Česku. In DAVID, Jaroslav; ČORNEJOVÁ, Michaela; HARVALÍK, Milan (Eds.) *Mnohotvárnost a specifičnost onomastiky*. Ostrava - Praha, 2010. ISBN 978-80-7368-779-3.

KOPEČNÝ, František. *Průvodce našimi jmény*. 2., přepracované a rozšířené vydání. Praha: Academia, 1991. ISBN 80-200-0016-X.

MICHALOVÁ, Blanka. Jméno jako společenská vizitka. In HÁJKOVÁ, Eva, et al. *Vlastní jméno jako prostředek sociální symboliky*. 1. vydání. Praha: UK Pedf, 2004. ISBN 80-7290-185-0.

SVOBODA, Jan. *Staročeská osobní jména a naše příjmení*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964.

ŠITINOVÁ, Markéta.: *Řekni, jak se jmenuješ, a já ti povím...: Co děti vyprávějí o svém jménu*. Praha: Amadea, 1999.

ŠMILAUER, Vladimír. *Úvodem*. In KOPEČNÝ, František. *Průvodce našimi jmény*. 2., přepracované a rozšířené vydání. Praha: Academia, 1991. ISBN 80-200-0016-X.

ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2027-X.

Internetové zdroje

Oficiální stránky Českého statistického úřadu:

<<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/home>>

Český statistický úřad: *Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2009* [online]. 1. vydání.

Praha: Český statistický úřad, 13. 9. 2010 [cit. 2011-03-21]. Dostupné z WWW:

<[http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/8F003C8F14/\\$File/400710.pdf](http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/8F003C8F14/$File/400710.pdf)>. ISBN 978-80-250-2036-4.

Český statistický úřad: *Nejčastější dětská jména v České republice 1999-2007* [online].

[cit. 2011-03-3]. Dostupné z WWW:

<[http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/nejcastejsi_detska_jmena_v_ceske_republice_1999_2007/\\$File/jmena1999_2007.pdf](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/nejcastejsi_detska_jmena_v_ceske_republice_1999_2007/$File/jmena1999_2007.pdf)>. ISBN 978-80-250-1419-6.

Český statistický úřad: *Nejčastější jména dětí v lednu 2008* [online]. [cit. 2011-03-3].

Dostupné z <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/nejcastejsi_jmena_deti_v_lednu_2008>.

Český statistický úřad: *Nejčastější jména dětí v lednu 2009* [online]. [cit. 2011-03-3].

Dostupné z <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/nejcastejsi_jmena_deti_v_lednu_2009>.

Český statistický úřad: *Nejčastější jména dětí v lednu 2010* [online]. [cit. 2011-03-3].

Dostupné z <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/nejcastejsi_jmena_deti_v_lednu_2010>.

Portál veřejné správy České republiky: *Zákony* [online]. [cit. 2011-03-1]. Dostupné z:

<http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701?number1=&number2=&name=z%C3%A1kon+o+matrik%C3%A1ch&text=>>.

Resumé

Bakalářská práce se zabývá rodnými jmény obecně, především však motivací rodičů k pojmenování dětí. První část práce shrnuje její teoretická východiska, zabývá se antroponymy a historií jejich zkoumání, následně se zaměřuje na rodná jména, motivaci jejich vzniku, jejich funkci, obměny repertoáru, vývoj a také na vývoj motivací k pojmenování potomků. Práce obsahuje také kapitulu o právní úpravě rodných jmen. Dále je zmíněn předchozí výzkum Miloslavy Knappové ze 70. let, který se zabýval motivací volby jmen.

Praktická část práce je založena na vlastním dotazníkovém výzkumu motivací rodičů k pojmenování dětí, který byl prováděn na území kraje Středočeského, Libereckého a na území Hlavního města Prahy v období od prosince 2010 do února 2011 a jehož respondenty byli rodiče dětí narozených v letech 2005-2010. Cílem prováděného průzkumu bylo zjistit, jaké tendence se v současnosti objevují v oblasti volby rodných jmen, jaké motivy hrají roli při volbě jména, jaké důvody jsou nejčastější a jaké naopak v porovnání s minulostí ustupují do pozadí. Dále se výzkum zabývá otázkou vztahu mezi motivací k pojmenování a věkem, vzděláním a bydlištěm rodičů. Získané poznatky doplňují přehledné tabulky a grafy, které usnadňují porovnání sebraných dat a jejich interpretaci.

Abstract

The thesis deals with given names in general and in particular with motivation of parents to choice of name. The first part summarizes theoretical resources and deals with the history of researching of antroponyms. The first part further concentrates on given names, their origin, their function, variation of repertory and trends in motivation of parents to choice of name. The thesis also includes the chapter about legal regulation of given names. There is mentioned also the previous research on given names written by Miloslava Knappová in 1970's.

The practical part of the thesis is based on questionnaire research on motivation of parents to choice of name. The research was carried out in Central – Bohemia Region, Liberec Region and Prague Region from December 2010 to February 2011 and respondents were the parents of children born between years 2005 – 2010. The aim of the research was to ascertain current trends and motivation to choice of name, which reasons are the most frequent and which reasons decrease in historical comparison. The practical part then deals with the relation between motivation to choice of name on one hand and age, educational attainment and place of residence of parents on the other hand. The acquired information are supplemented by charts and diagrams which simplify interpretation of datas.

Klíčová slova

onomastika, antroponymum, rodné jméno, motivace, pojmenování potomků, jména dětí

onomastics, anthroponyms, first name, motivation, naming offspring, names of children